

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. **Комп'ютерний дизайн:** Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.
Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 14 2022

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського	3
Візит Прем'єр-міністра Чехії П. Фіали в Україну	5

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А. Перший парламентський саміт «Кримської платформи» 24–25 жовтня в Загребі: перебіг і значення в оцінках експертів та політиків	7
Закіров М. Міжнародна експертна конференція з питань відновлення, відбудови та модернізації України в оцінках експертів і спостерігачів	15

Тарасенко Н. Призначення Р. Сунака Прем'єр-міністром Великої Британії: український контекст	22
---	----

Аулін О. Тегеран обирає шлях шахіда	30
---	----

Економічний ракурс

Кулицький С. Економіко-політичні загрози міжнародній підтримці України в захисті від повномасштабної воєнної агресії Росії (Продовження. Початок у № 13)	35
---	----

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України	46
Сучасні дослідження та розробки академічної науки	49
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	52
Наукові видання НАН України	61

До уваги держслужбовця

Головащук А. Нові надходження біобібліографічних видань до фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського	62
--	----

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Кожен російський удар по наших цивільних об'єктах наближає міжнародний консенсус щодо відповідальності Росії», – наголосив Президент України В. Зеленський.

«Бажаю здоров'я, шановні українці!

У цей час іще тривають відновлювальні роботи в тих регіонах, де сьогодні (понеділок, 31 жовтня. – Прим. ред.) були влучання російських ракет. Робимо все можливе, щоб відновити енерго- й водопостачання. І відновимо.

Немає у російських терористів таких ракет, які могли б влучити в українське бажання жити, жити цивілізовано й дбати одне про одного. А якщо хтось там у Кремлі наслухався своїх божевільних пропагандистів і вирішив, що темрява в Україні допоможе тиснути на українців, то хай потім не дивується вже своїм втратам, коли побачить, як українці ведуть “переговори” в темряві.

Сьогодні дуже добре спрацювали наші Повітряні сили та всі, хто залучений до захисту неба. Більшість об'єктів, які терористи визначили собі за мішені, вдалося врятувати. Тільки за цей ранок терористи застосували для масованого удару 55 крилатих ракет, із них 45 збито.

Я дякую за цей результат усім командуванням Повітряних сил: “Південь”, “Північ”, “Схід” і “Захід” – та всім підрозділам сил оборони, які залучені до захисту нашого неба.

Плюс сьогодні збито ще чотири російські вертольоти: три ударні Ка-52 і один Мі-8.

Звичайно, ми будемо й надалі посилювати нашу протиповітряну оборону. Але вже зараз на кожні десять влучань терористам доводиться витратити мінімум учетверо більше ракет. Ще гірші показники у Росії по дронах, зокрема й по тих, які поставили їм спільники з Ірану. І це бачить світ. Бачить, що колишня “друга армія світу” вже навіть не 22-га за своєю ефективністю. А ми зробимо все, щоб пішла вона взагалі у другу сотню. І це буде.

Хочу зараз особливо відзначити підрозділи й працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій, які і минулого тижня, і сьогодні ліквідували наслідки атак терористів. Вони працювали навіть попри загрозу повторних ударів і загасили десятки пожеж.

Велика подяка й усім енергетикам, працівникам комунальних служб, місцевому самоврядуванню, обласним адміністраціям – кожному й кожній, хто повертає нормальне життя.

Не менша подяка тим нашим людям, які кожен на своєму рівні гарантують, що відповідь терористам обов'язково буде.

Буде відповідь на полі бою. І я хочу нагадати, що загальний рівень втрат особового складу російських окупантів уже майже 72 тис.

Буде відповідь терористам і в міжнародних відносинах. Повна міжнародна ізоляція держави-терориста – це вже просто питання часу.

Буде відповідь і в площині кримінальної відповідальності – усі причетні до російського терору, усі, хто його організував, здійснював і виправдовував, будуть відповідати за це перед міжнародним судом.

Кожен новий російський удар по наших цивільних об'єктах тільки полегшує й наближає міжнародний консенсус щодо відповідальності Росії.

А уламки російської ракети, які впали на територію Молдови, тільки нагадують, наскільки важливо разом захищатися від цього зла – від рашизму, який не визнає ані державних кордонів, ані людських цінностей.

Сьогодні був з візитом в Україні Прем'єр-міністр Чехії – один з наших найбільших друзів.

Чехія зараз головує у Раді Європейського Союзу, і ось так Росія ставиться до європейських структур: під час візиту чеського представника – 55 крилатих ракет. Утім, хоч би що там думали у Москві, Україна дбає про себе і робить своє.

Підписали сьогодні з паном Прем'єр-міністром спеціальну декларацію щодо євроатлантичної інтеграції нашої держави. Чехія підтвердила, що підтримує членство України в НАТО. Декларація також містить конкретні напрями нашої співпраці для імплементації стандартів НАТО в Україні.

Розпочинаємо роботу з підписання таких декларацій з усіма членами Альянсу.

Говорив з канцлером Німеччини Шольцом. Подякував йому за надану систему протиповітряної оборони IRIS-T, поінформував про досягнуті німецькою системою результати. Обговорили можливості збільшення німецької підтримки для України, зокрема й у відновленні нашої інфраструктури після ударів терористів.

Говорив також з Генеральним секретарем ООН А. Гутеррішем. Поінформував його про новий рівень ескалації через російські дії.

Терор проти українських енергооб'єктів, а ще й на тлі намагання Росії загострити світову продовольчу кризу – це очевидні докази того, що Росія й надалі протиставлятиме себе всій міжнародній спільноті. А якщо так, то Росії не місце в Радбезі ООН та всіх інших міжнародних структурах.

Дякую і пану Шольцу, і пану Гутеррішу за підтримку наших дій, спрямованих на збереження експортної зернової ініціативи й недопущення розгортання в частині регіонів світу масштабного голоду. Дуже важливо зараз не допустити цієї глобальної дестабілізації, якої хоче Росія. І ми можемо її не допустити.

Підписав сьогодні три укази про нагородження наших воїнів. Загалом 406 бійців Збройних сил України відзначені державними нагородами.

Хочу окремо подякувати бійцям підрозділів Національної гвардії України, які виконують завдання на Донеччині. Виконують їх точно та ефективно. Вміло захищають позиції й відчутно тиснуть на рашистів. Дякую вам, хлопці, за це!

Дякую всім, хто привчає Росію до думки, що ані армією, ані терором, ані будь-чим іще Росії не вдасться підкорити Україну!

Слава всім нашим героям!

Слава нашому прекрасному народу!

Слава Україні!»

(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua>). – 2022. – 31.10).

Візит Прем'єр-міністра Чехії П. Фіали в Україну

Президент України зустрівся з Прем'єр-міністром Чехії у Києві.

Президент України В. Зеленський провів зустріч з Прем'єр-міністром Чеської Республіки П. Фіалою, який перебуває в нашій країні з візитом.

Вітаючи П. Фіалу в Києві, глава держави відзначив важливість цього візиту, адже він відбувається в час, коли Україна зазнає російських ударів по цивільній інфраструктурі, зокрема по енергетичних об'єктах.

«Тільки за ранок цієї доби – 50 російських ракет. Прем'єр-міністр особисто побачив, що означає такий терор і якої шкоди він завдає Україні, а саме нашому цивільному населенню. Я дякую вам, Петре, за вже надану допомогу нашій державі, за готовність посилювати підтримку, щоб подолати наслідки російського терору, і за готовність посилювати тиск на РФ, яка своїм терором кожного дня викреслює себе з міжнародних відносин», – зазначив В. Зеленський під час спілкування з представниками ЗМІ за результатами зустрічі з Прем'єр-міністром Чехії.

Президент України заявив, що Росія свідомо йде на ескалацію, і таке нарощування агресії заслуговує на жорстку реакцію всього світу як на національному рівні, так і на рівні міжнародних організацій та об'єднань держав. «Росії не місце у G20, ООН та інших структурах, які були створені саме для захисту миру та співпраці між націями. Очевидно, що Росія лише цинічно експлуатує всі такі структури для прикриття своїх злочинів. Будь-який злочинець повинен відповідати за скоєне ним», – наголосив він.

В. Зеленський зазначив, що під час зустрічі з П. Фіалою було скоординовано кроки щодо посилення санкцій проти Російської Федерації за терор і притягнення її до відповідальності. «Тобто створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії Росії проти України та міжнародного компенсаційного механізму, який забезпечить відшкодування всіх завданих російською війною збитків за рахунок російських активів», – зазначив Президент.

Сторони також обговорили оборонну співпрацю, яка нарощуватиметься. Окремо вони зупинилися на питаннях посилення протиповітряного й протиракетного захисту, а також захисту від дронів, які російські терористи придбали у своїх спільників в Ірані. «Коли ми разом з нашими партнерами забезпечимо захист українського неба на 100 %, це стане однією з фундаментальних гарантій нової європейської системи безпеки,

оскільки позбавить Росію значної частини її ескалаційних можливостей», – наголосив глава держави.

В. Зеленський і П. Фіала також обговорили залучення Чехії до підготовки українських захисників і проекти з будівництва та ремонту військової техніки. «Це посилює захист України, дає нову силу Чехії, а також забезпечує Чехію новими робочими місцями й технологічними можливостями», – зауважив Президент України.

Крім того, сторони детально зупинилися на питанні відбудови України та потребах для ліквідації наслідків руйнувань, спричинених російським терором. «Ми цінуємо схвалення урядової програми в Чехії щодо відновлення нашої країни, а також готовність взяти патронат над Дніпропетровською областю. І я дякую Чехії за готовність працювати вже зараз для відновлення конкретних об'єктів, зруйнованих чи пошкоджених російськими терористами», – зазначив В. Зеленський.

Сторони також обговорили весь спектр взаємодії в межах Європейського Союзу, адже Чехія головує у Раді ЄС. «Я дякую Чехії за підтримку України в питаннях про виділення європейської макрофінансової допомоги для нашої держави. А також за реальне сприяння нашому процесу євроінтеграції. Сподіваюся, ще на етапі чеського головування ми побачимо оцінку Єврокомісією виконання Україною семи рекомендацій, які були надані нам, і ясність щодо початку переговорів про вступ України до ЄС», – зазначив глава держави.

Президент України відзначив змістовність і корисність переговорів для обох народів. «Роль Чехії, роль Праги в захисті миру та людей, які постраждали від війни, вже стала історично вагомою. І саме це відзначила Україна спеціальним званням, яке присвоєно місту Прага, – “Місто-рятівник”. Ще раз дуже дякую за підтримку», – зазначив він.

В. Зеленський також нагородив П. Фіалу орденом Ярослава Мудрого І ступеня, яким Прем'єр-міністра було відзначено за визначний особистий внесок у розвиток українсько-чеського міждержавного співробітництва, підтримку незалежності й територіальної цілісності України. «Я хочу, щоб цей орден символізував цю історичну вагу наших відносин – відносин України та Чехії, України та Європи, які досягнуті завдяки вашим зусиллям, пане Прем'єр-міністре, шановний Петре. Я вітаю вас», – наголосив глава держави.

Президент України подякував чеському народові, який проводить акції на підтримку України та спільних європейських цінностей двох народів. «Напередодні візиту пана Прем'єр-міністра в Празі відбувся саме такий мітинг – десятки тисяч людей були на площі. І я дякую всім, хто вийшов на цю площу, щоб нагадати, що Європа має бути сміливою, має бути справжньою і справді може перемогти в цьому протистоянні. І я впевнений, переможе. Коли європейці разом, нашу свободу – усіх на континенті – ніхто не зможе відібрати», – зазначив В. Зеленський.

Зі свого боку П. Фіала зауважив, що сьогоднішні (понеділок, 31 жовтня. – Прим. ред.) масовані обстріли Києва та інших українських міст, які

збіглися з його візитом, чітко демонструють, що переживають українці щодня і якими нагальними є конкретні кроки та дії на підтримку України.

Прем'єр-міністр Чехії відзначив мужність українського народу у відстоюванні демократичних цінностей, свободи й територіальної цілісності своєї держави. «Ми й надалі підтримуватимемо Україну, тому що ми бачимо: на Сході України дії Росії стають більш агресивними й політика Росії стає агресивнішою. Вона проявляється, серед іншого, у нападах на енергетичну інфраструктуру, які ми спостерігаємо зокрема сьогодні. Це моменти, які стосуються не тільки військових – це стосується цивільних, які страждають», – наголосив П. Фіала.

У цьому контексті він наголосив на важливості надання Україні військової, гуманітарної, економічної допомоги. «Щоб Україна мала чітку перспективу вступу до західних структур – НАТО та Європейського Союзу», – зазначив Прем'єр-міністр і додав, що Чеська Республіка є партнером, на якого Україна в цих питаннях може покладатися.

П. Фіала запевнив, що наша країна буде пріоритетом під час головування Чехії у ЄС, а здійснені Україною кроки вітатимуться в усіх органах Євросоюзу (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2022. – 31.10).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перший парламентський саміт «Кримської платформи» 24–25 жовтня в Загребі: перебіг і значення в оцінках експертів та політиків

У столиці Хорватії Загребі 24–25 жовтня відбувся перший парламентський саміт міжнародної «Кримської платформи». Його головами виступили спікер Верховної Ради України Р. Стефанчук і керівник сабору (парламенту) Хорватії Г. Яндрочевич.

У роботі саміту взяли участь в онлайн-форматі представники всіх держав G7 та понад 40 делегацій, а також 55 представників парламентів і міжпарламентських асамблей. Вони обговорювали питання деокупації Кримського півострова, його подальшої реінтеграції, притягнення Росії до відповідальності за порушення міжнародного права та загальну безпеку архітектуру світу. Під час роботи саміту відбулося 140 двосторонніх зустрічей. До висвітлення заходу було залучено 250 журналістів (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3602391-u-mezah-parlamentskogo-samitu-krimskoi-platформи-vidbulosa-140-dvostoronnih-zustricej.html>. 2022. 27.10).

За інформацією ЗМІ, до складу української делегації увійшли: перший заступник міністра закордонних справ Е. Джапарова; народні депутати Є. Кравчук, М. Мезенцева; голова меджлісу кримськотатарського народу Р. Чубаров; заступник голови правління Центру оборонних стратегій А. Фролова; голова правління Кримської правозахисної групи О. Скрипник; радник голови правління Кримськотатарського ресурсного центру професор Є. Хлобистов.

Гостей зустріли організатори саміту – спікери українського та хорватського парламентів Р. Стефанчук і Г. Яндроквич.

Керівник хорватського парламенту наголосив, що саміт дає можливість посилати сильні меседжі про єдність, солідарність, підтримку України перед обличчям російської агресії.

За допомогу в боротьбі з агресором присутнім подякував Р. Стефанчук, який заявив, що повернення Криму під контроль України є головною метою платформи. «Сьогодні в полі нашої уваги обговорення – ситуація в тимчасово окупованому Криму, де тривають репресії не лише проти корінного населення – кримськотатарського народу, а й проти всіх, для кого права людини, свобода слова, зрештою, людська гідність – не порожні слова», – підкреслив Р. Стефанчук (URL: <https://www.5.ua/polityka/viina-rochaliasia-z-krymu-tam-vona-i-zakinchytsia-osnovni-mesedzhi-samitu-krymska-platforma-u-khorvatii-290994.html>. 2022. 26.10).

Про переслідування та фактично чистки всього українського й кримськотатарського російською каральною машиною в Криму нагадав і Президент України В. Зеленський. При цьому він наголосив, що Кримський півострів обов'язково буде визволено і цей момент уже близько. «Саме для того ми разом, щоб принесені Росією жорстокість і хаос були справді тимчасовими. Тимчасовими як російська окупація Криму. З нього все почалося. Його повернення означатиме відродження справжнього миру. Бо російський потенціал агресії буде знищений дощенту, коли український прапор буде знову на своєму законному місці – у містах і селах Криму. Ми вже наближаємось – щоденно», – наголосив В. Зеленський.

За його словами, для перемоги потрібна допомога наших партнерів. «І аби прискорити наближення, українська влада просить учасників платформи продовжувати допомогу Україні в протистоянні ерефії. Потрібна підтримка оборонна, фінансова і санкційна, – вона стане фундаментом майбутнього миру», – підкреслив Президент України.

Він виступив на саміті в режимі відеоконференції.

Учасники саміту подякували Президенту України, як і всьому українському народу за мужність і стійкість, та пообіцяли більшу підтримку. Як зазначив Прем'єр-міністр Хорватії А. Пленкович, «ми підтримуємо Україну в тяжкі часи». «Якщо ви не на боці України, то ви на боці тих, хто хоче брутально досягти своїх агресивних цілей. Нині не стояти з Україною – означає стояти з Кремлем. Ви не єдині, ви боретесь за свободу і мир. Слава Україні!» – заявив Прем'єр Хорватії.

Представниця парламенту Чеської Республіки М. Пекарова Адамова також закликала посилити підтримку України. «Нам потрібно мислити стратегічно, надаючи Україні допомогу. Це пріоритет, але також ми маємо підвищити швидкість процесу вступу України до ЄС. Крим – це місце, де почалася війна, і це місце, де війна закінчиться», – наголосила вона.

У свою чергу й представниця США закликала до посилення тиску на Росію та запевнила, що її країна підтримуватиме Україну до її перемоги. «Залишитися осторонь “Кримської платформи” Америка не могла. І аж до перемоги постачатиме озброєння, поки Росія здійснює в Україні “кампанію терору”. Ми бачимо удари по цивільних об’єктах і містах, мета яких – залякати український народ. Ми засуджуємо ці дії. Путін намагається знищити енергетичні об’єкти України. Згвалтування та викрадення дітей як зброя війни – це виходить за межі правил і звичаїв війни. Путін здійснює ескалацію війни, яку він розпочав і яку він програє», – запевнила спікер палати представників США Н. Пелосі (URL: <https://www.5.ua/polityka/viina-pochalasia-z-krymu-tam-vona-i-zakinchytisia-osnovni-mesedzhi-samitu-krymska-platforma-u-khorvatii-290994.html>. 2022. 26.10).

З подібними заявами виступали більшість учасників саміту. Зокрема, Президент бундестагу Б. Бас наголосила, що ніколи не буде визнано окупацію Криму та Німеччина підтримує суверенну й незалежну державу Україну з міжнародно визнаними кордонами. «Ми підтримуємо Україну у військовому плані, нещодавно поставили систему IRIS-T. І ці військові постачання триватимуть», – зазначила Б. Бас.

На думку учасників саміту «Кримської платформи», війна, яка точиться на українських фронтах, – це війна за демократію в усьому світі. Зупинити Путіна – це спільний виклик і стратегічна відповідальність. Про домовляння «з кремлівським фігуром немає й мови!». «Ми разом з Україною повинні зупинити Росію. Це питання стратегічної відповідальності. А це ми можемо зробити лише за умови стабільного постачання зброї для України та запровадження санкцій для Росії», – заявила маршал Сейму Республіки Польща Е. Вітек.

У свою чергу спікер палати громад Великої Британії Л. Гойл зазначив, що парламентський саміт «Кримської платформи» – це ще один потужний сигнал режиму Путіна. «Ми як сили парламентських демократій разом надішлемо ...Путіну дуже чіткий меседж: він не може перемогти і не переможе. Переможуть мир і демократія в Україні, зокрема в Криму», – підкреслив Л. Гойл.

Тим часом постійний представник Президента України в Автономній Республіці Крим Т. Ташева в межах парламентського саміту міжнародної «Кримської платформи» представила новий стратегічний напрям роботи щодо першочергових кроків відновлення української державності після деокупації Криму.

Вона повідомила, що вже створено групу з 36 експертів, які працюють над такими питаннями: відновлення функціонування публічної влади та залучення кадрів зі створенням військових і військово-цивільних

адміністрацій на час перехідного періоду; притягнення до відповідальності осіб, які вчиняли в Криму злочини щодо України та її громадян, амністія й люстрація; верифікації окупаційних документів і рішень окупаційних незаконних «судів» і перегляд рішень, що порушують права й законні інтереси українських громадян чи України; питання захисту права власності, зокрема випадки позбавлення громадян земельних ділянок згідно з указом президента країни-терориста від 20 березня 2020 р.; питання гуманітарної політики та демілітаризації.

За словами Т. Ташевої, експерти працюватимуть над нівелюванням багаторічного впливу російської пропаганди, розслідуватимуть випадки призову на строкову службу до російських збройних сил і залучення дітей до російського військово-патріотичного руху «Юнармія». Вирішуватимуться питання громадянства, зокрема щодо громадян РФ, які незаконно перемістилися на територію Криму за час тимчасової окупації. «Зусилля України спрямовані на те, щоб більшість наших громадян, які не чинили правопорушень в умовах окупації, не відчули жодної несправедливості чи дискримінації після поновлення української влади», – наголосила Т. Ташева (URL: <https://zmina.info/news/u-horvatiyi-predstavlyu-novyj-strategichnyj-napryamok-roboty-pislya-deokupacziyi-krymu>. 2022. 25.10).

Разом з тим вона нагадала про Стратегію відновлення Криму після деокупації, яку було представлено в серпні на другому саміті міжнародної «Кримської платформи». Адже Стратегія передбачає інвестиції в розвиток туризму: дорожню інфраструктуру та інтеграцію Криму до європейської мережі доріг, розвиток швидкісного залізничного сполучення.

За інформацією ЗМІ, учасники конференції омбудсменів і національних інституцій з прав людини в рамках першого парламентського саміту «Кримської платформи» «Битва за права людини. Крим. Україна. Світ» прийняли спільну Декларацію на підтримку України. Про це повідомив уповноважений Верховної Ради з прав людини Д. Лубінець.

За його словами, під час цієї конференції омбудсмени різних країн були поінформовані про те, що відбувається в Україні, яким став Крим після захоплення його РФ. Він уточнив, що РФ уже скоїла всі можливі злочини проти цивільних людей: незаконні затримання, катування, гвалтування, жорстоке поводження та багато іншого (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3602292-ucasniki-konferencii-ombudsmeniv-u-zagrebi-visloveli-pidtrimku-ukraini.html>. 2022. 27.10).

У свою чергу омбудсмен Західної Австралії, президент ІОІ К. Фільд запевнив, що омбудсмени всього світу засуджують російську збройну агресію проти України. Він наголосив, що підтримка України потрібна як нині, так і після війни.

Член керівної ради European Network of National Human Rights Institutions, захисниця прав громадян Албанії Е. Балланка також висловила переконання, що необхідно продовжувати підтримку українців і засуджувати збройну агресію Росії.

З подібними заявами виступили всі учасники конференції в рамках першого парламентського саміту «Кримської платформи» «Битва за права людини. Крим. Україна. Світ». Зокрема, про це заявили член Незалежної комісії з розслідувань порушень в Україні, омбудсмен Боснії і Герцеговини Я. Джумхур, член підкомітету з акредитації GANHRI, голова Комісії з рівності та прав людини Великої Британії М. Бу та ін. Усі вони засудили варварську політику Росії в Криму та на всій території України.

У свою чергу громадська захисниця Грузії Н. Ломджарія розповіла про те, як грузини потерпали від росіян під час війни. Вона зазначила, що чимало людей залишили власні будинки у 2008 р., коли в Грузію прийшли озброєні росіяни. На захоплених територіях вони забороняли грузинську мову. При цьому Н. Ломджарія порівняла злочинні дії, які чинила Росія раніше, з тими, які чинить наразі в Україні, і засудила порушення міжнародного права та прав людини.

Щоправда, на саміті були й голоси, які закликали до переговорів з агресором. Зокрема, спікер Великих національних зборів Туреччини М. Шентоп заявив, що, «коли дозволять умови», треба буде перейти до переговорів. При цьому він зауважив, що вони не обов'язково повинні означати потребу досягнення компромісу, а мають закріпити дипломатією досягнення на полі бою. Представник Туреччини підкреслив, що в такий момент Анкара готова виступити посередником у переговорах.

Проте виступи більшості учасників концентрувалися навколо таких головних тез: вільний світ підтримує Україну і її героїчний опір агресору та не дозволить, щоб Україна програла в цій війні; необхідно продовжувати надавати Україні військову, гуманітарну, фінансову й іншу підтримку, аби вона могла вистояти та ефективно протидіяти Росії; треба допомагати Україні у відновленні зруйнованої під час війни інфраструктури; Росія повинна понести покарання за свої злочини в Україні: потрібно ретельно розслідувати всі злочини, скоєні росіянами в Україні, має бути створено спецтрибунал щодо покарання винних у російських злочинах; треба продовжувати політику санкцій проти Росії до моменту, поки вона не перестане окупувати Україну та не виплатить відшкодування за воєнну агресію; необхідно протидіяти російській пропаганді й дезінформації, яка, зокрема, покладає на Україну відповідальність за продовольчу кризу, інфляцію на Заході і високі ціни на енергоносії (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3602343-samit-krimskoi-platforni-aziotaz-navkolo-pelosi-i-demars-milanovica.html>. 2022. 27.10).

За підсумками саміту міжнародної «Кримської платформи» його учасники ухвалили спільну декларацію, у якій засудили дії РФ та позначили свої подальші цілі.

У документі засуджують:

– серйозні та систематичні порушення прав людини й зловживання на Кримському півострові, особливо незаконне або свавільне затримання жителів Криму, у тому числі кримських татар, порушення сімейної єдності,

насильницький призов українців і кримських татар до російської армії, а також загрози свободі слова, самовираження та віросповідання;

- протиправну спробу Російської Федерації та її проксі сфальсифікувати демократичні інструменти й механізми, такі як нещодавні «референдуми» в регіонах України, з метою фальсифікації підстав для неправомірних претензій РФ щодо анексії тимчасово окупованих нею територій, як і у випадку з Кримом;

- триваючу мілітаризацію Кримського півострова Росією, яка підриває безпеку та стабільність у ширшому Чорноморському регіоні, порушує свободу судноплавства в Азовському й Чорному морях, завдаючи непосильних збитків не тільки для економіки та сільського господарства України, а й для глобальних поставок продовольства;

- спроби незаконного вивезення викраденого українського зерна з тимчасово окупованих районів Донбасу до третіх країн;

- перешкоди для реалізації прав і свобод судноплавства відповідно до міжнародного права, у тому числі перешкоджання вільному проходу суден через Керченську протоку в Азовське море та ширший регіон Чорного моря й назад, що має негативні економічні наслідки для українських портів і міжнародних торговельних потоків;

- триваючу зміну демографічної структури в тимчасово окупованому Криму шляхом переселення російських громадян та видворення за межі півострова проукраїнських активістів.

Учасники саміту узгодили подальші дії й закликали продовжувати політичну, дипломатичну, фінансову, гуманітарну та іншу підтримку України, відповідно до процедур і правової юрисдикції кожного учасника з метою відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, одночасно посилюючи тиск на Росію для припинення нею тимчасової окупації Криму; реалізовувати на парламентському рівні рішення установчого саміту міжнародної «Кримської платформи» шляхом консолідації спільних зусиль, у тому числі шляхом: повної реалізації та зміцнення політики невизнання незаконної анексії Криму й співробітництва на міжнародних форумах; постійного посилення ефективності існуючих обмежувальних заходів щодо Росії та готовності розглянути їх подальше розширення з дотриманням відповідних процедур і юрисдикції кожного учасника, якщо розвиток подій в Україні потребуватиме таких дій; сприяння регіональній безпеці та захисту свободи судноплавства; поваги прав людини й міжнародного гуманітарного права; подолання негативного впливу тимчасової окупації Криму на економіку, культурні та освітні права українців і корінних народів, у тому числі корінних кримських татар, та на навколишнє середовище; розглянути ефективні й скоординовані дії у сфері економіки та довкілля, спрямовані на пом'якшення наслідків тимчасової окупації Криму; розглянути питання створення постійного міжпарламентського комітету міжнародної «Кримської платформи», який міг би надавати експертизу національним і міжнародним партнерам, інформувати як на національному рівні, так і на міжнародних майданчиках

про реальну ситуацію в тимчасово окупованому Криму; розробити дієвий механізм вироблення можливих спільних позицій для представлення на міжпарламентських асамблеях та підготовки спільних документів з питань безпеки, прав людини, культурної спадщини, загроз навколишньому середовищу тощо, спричинених тимчасовою окупацією Криму; закликати РФ негайно припинити зусилля змінити демографічну структуру тимчасово окупованого Криму, які тривають, шляхом переселення російських громадян; відстоювати на національному рівні необхідну політичну, дипломатичну, гуманітарну, фінансову та іншу підтримку України, жертви російської агресії; працювати з міжнародними парламентськими асамблеями, такими як Європейський парламент, Парламентська асамблея Ради Європи, Парламентська асамблея ОБСЄ, Парламентська асамблея НАТО, Парламентська асамблея Чорноморського економічного співробітництва та Арабський парламент, з метою ухвалення резолюцій на підтримку парламентського саміту міжнародної «Кримської платформи» як інструмента консолідації міжпарламентських зусиль, спрямованих на деокупацію Криму та м. Севастополь, а також на відновлення територіальної цілісності України.

Як зазначають спостерігачі, саміт «Кримської платформи» показав, що парламентський вимір може бути не менш значущим і впливовим, ніж аналог «Кримської платформи» на рівні президентів і глав урядів. Присутність США на такому високому рівні й справді була індикатором для всіх учасників, що цей саміт – дуже важлива подія. Про це прямо заявила маршалок Сейму Польщі Е. Вітек. Вона зазначила, що всі очікували на участь Н. Пелосі в саміті. За її словами, це був черговий знак, що Вашингтон дуже серйозно ставиться до своїх зобов'язань з подальшої підтримки України у війні з російським агресором і союзницьких гарантій з безпеки європейського континенту.

Українські й зарубіжні політики високо оцінюють результати парламентського саміту «Кримської платформи». Зокрема, Голова ВР України Р. Стефанчук переконаний, що саміт став «історичним», а основними здобутками є «звірення годинників», зокрема щодо напрямів, якими рухатися далі. Він зазначив, що було визначено роль парламентарів у загальному плані деокупації Криму.

За словами Р. Стефанчука, важливим рішенням саміту було створення органу, який забезпечуватиме швидку координацію між усіма учасниками. Він вважає, що наслідком зустрічі в Загребі має стати проведення наступного саміту вже у звільненому українському Криму.

Проте, на думку політиків, звільнення Криму дипломатичним шляхом вже не є головним меседжем західних партнерів, коли йдеться про підтримку України в протистоянні з РФ. Про військовий шлях прямо не йдеться, однак риторика стає дедалі жорсткішою (URL: <https://www.dw.com/uk/deokupacija-krimu-na-zahodi-vze-ne-govorat-pro-diplomaticnij-slah/a-63562582>. 2022. 26.10).

Як зазначив глава меджлису кримськотатарського народу Р. Чубаров, деокупацію Криму як чітку мету Україна чітко сформулювала в серпні 2021 р. Тоді в Києві провели установчий саміт так званої «Кримської платформи».

Утім, тоді про вирішення «кримського питання» міжнародні політики, урядовці та експерти говорили лише в контексті мирного врегулювання через дипломатичні переговори з Росією. «Із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому цього року на перспективу деокупації півострова почали дивитися дедалі реалістичніше, причому не лише в Україні, а й закордоном», – наголосив Р. Чубаров.

За його словами, це було видно вже під час другого саміту «Кримської платформи» в серпні цього року, який відбувався в Києві на рівні президентів та представників урядів. «Натомість нині, коли на міжнародній “Кримській платформі” зустрілися парламентарі зі всього світу, риторика змінилася ще більше – у бік підтримки військового шляху повернення Криму під контроль Києва. Зараз робиться акцент на військових формах підтримки деокупації Криму. Тобто повномасштабне вторгнення Росії усунуло в деяких політиків останні ілюзії, що мирним способом, через діалог можна повернути Крим», – підкреслив Р. Чубаров.

Він вважає, що парламентарі провідних країн ЄС і США тепер наголошують на завершенні війни з Росією виключно перемогою України, включаючи повернення Кримського півострова.

Утім, прямо про військовий шлях повернення Криму під контроль України в підсумковій декларації учасників саміту не йдеться. У ній учасники лише закликали «продовжувати політичну, дипломатичну, фінансову, гуманітарну та іншу підтримку України» з метою відновлення територіальної цілісності України, «одночасно посилюючи тиск на Росію для припинення нею тимчасової окупації Криму».

Голова правління Кримської правозахисної групи О. Скрипник також вважає, що міжнародна «Кримська платформа» стала важливим майданчиком підтримки України та деокупації Криму через парламентські структури, оскільки накладання санкцій на Росію та подальша військова підтримка подекуди потребують змін законодавства в країнах і саме парламентарі відіграють у цьому ключову роль. «Хоча ми говорили всім, що повномасштабна війна Росії проти України почалася ще з Криму, але для багатьох на Заході усвідомлення цього прийшло тільки зараз. І добре, що це визнають. Головне, що ми вже говоримо не лише про дипломатичний і політичний шлях звільнення Криму, а й військовий у тому числі. Тому парламентарі підтримують надання зброї та військової допомоги Україні», – наголосила О. Скрипник.

За її словами, парламентарі є «представниками народу» своїх країн і висловлюють ту позицію, яку транслюють їхні виборці, тому такі трансформації в сприйнятті та риторичі щодо Криму й України є важливими.

Про важливість саміту «Кримської платформи» говорив і віцеспікер Верховної Ради О. Корнієнко. На його думку, Україна очікує на певні рішення від парламентів країн-партнерів за підсумками першого парламентського саміту «Кримської платформи». «Як мовиться, зерно посіяне, тепер чекатимемо на його сходи. Я думаю, що і парламенти вироблятимуть певні рішення, і створюватимуться групи підтримки

“Кримської платформи”. І ми також працюємо над певною міжпарламентською мережею», – заявив О. Корнієнко (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/crimea/zerno-posijane-kornijenko-rozpoviv-pro-pidsumki-parlamentskogo-samitu-krimskoj-platformi-1633443.html>. 2022. 29.10).

За словами політиків та експертів, важливо, що на цьому саміті вже змінилася риторика наших партнерів. Практично всі виступи були достатньо чіткі й категоричні – і на адресу підтримки українського народу в його боротьбі за свою незалежність, і на адресу Росії, яку вони вважають ворогом не лише для українців, а й для всього світу і насамперед для Європи. У деяких виступах навіть лунали заклики притягнення до відповідальності злочинця Путіна та його режиму як держави-терориста. Адже українці настільки змінили світогляд наших партнерів, що ПАРЄ ухвалило достатньо жорстку резолюцію, що це – держава-терорист. І коли виступають голови парламентів сьогодні, це дає ворогу відповідь, що в суспільстві більшості європейських держав є стабільність і чітка орієнтація на європейські цінності й норми міжнародного права.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Міжнародна експертна конференція з питань відновлення, відбудови та модернізації України в оцінках експертів і спостерігачів

З перших днів повномасштабного вторгнення російських військ на територію України ледве частка ракетно-бомбових і артилерійських ударів ворога припадає на цивільні об'єкти, промислові підприємства та інфраструктуру країни. Лише прямі збитки України від розв'язаного російським режимом терору вже становлять сотні мільярдів доларів. Робота з відновлення критично важливих об'єктів, ремонт і відбудова житла, поновлення діяльності промислових підприємств не припиняються і зараз, незважаючи на нові злочинні дії країни агресора, але найбільший обсяг роботи припадатиме вже на мирний час. З огляду на масштаби руйнувань цілком зрозумілим є нагальна необхідність допомоги наших партнерів. Критично важливим для найбільш швидкого початку повоєнного відновлення України є розробка детального плану і визначення основних напрямів роботи, а також засобів та джерел фінансування. Обговорення цих питань розпочалося ще навесні поточного року, з моменту коли нашим партнерам стало зрозумілим, що путінський бліц-криг провалився й перемога України стає лише питанням часу. Наприкінці жовтня 2022 р. у Берліні було зроблено чергові важливі кроки на шляху розроблення плану післявоєнної відбудови України.

Першим таким заходом став V Українсько-німецький економічний форум 24 жовтня 2022 р., на якому українські та німецькі представники розпочали обговорення перспектив і шляхів підтримки України. Канцлер

ФРН О. Шольц високо оцінив майбутнє співробітництво Він заявив, що той, хто інвестує у відновлення України, інвестує в майбутнього члена ЄС. «Дві тисячі німецьких компаній уже працюють там. Особливо цінують цілеспрямованих фахівців – величезний потенціал, навіть якщо шлях до ЄС усе ще потребує реформ», – наголосив О. Шольц (URL: https://zaxid.net/hto_investuye_u_vidnovlennya_ukrayini_toy_investuye_u_mayb_utnogo_chlena_yes_sholts_n1551686).

Треба зауважити, що німецькі партнери виявили готовність розпочати реальну роботу. За повідомленням Прем'єр-міністра України Д. Шмигала у фейсбуці, канцлер О. Шольц виступив з персональною ініціативою щодо організації Конференції відновлення України в Берліні. Крім того, у своєму виступі на форумі Д. Шмигаль підкреслив вагомі перспективи, які відкриваються для європейського бізнесу в процесі реалізації Плану відновлення України. Зокрема, він розглянув такі напрями: військово-промисловий комплекс. Націлені створити високотехнологічний ВПК. Енергетика. «Маємо значний потенціал для постачання “чистої” енергії та найбільші у Європі газосховища. Цифрові технології. Україна в перспективі може перетворитися на цифровий хаб азійського і європейського магістрального інтернет-трафіку. Аграрний сектор, інвестиційний потенціал якого щонайменше 34 млрд дол. Green Deal. Бачимо себе кліматично модернізованою державою. Європейські інвестиції в “чисте” українське виробництво – це крок до реалізації “зеленого переходу”» (URL: https://zaxid.net/hto_investuye_u_vidnovlennya_ukrayini_toy_investuye_u_mayb_utnogo_chlena_yes_sholts_n1551686).

Як бачимо, у своїх головних рисах майбутнє відновлення України має стати важливою ланкою загальноєвропейського зростання й переходу до якісно нової економічної та екологічної моделі розвитку. Перед інвесторами відкривається унікальна можливість узяти участь у розбудові інноваційної економіки, побудованої на найбільш перспективних технологічних досягненнях та з можливістю використання наявних природних ресурсів і залучення освітнього, фахового й креативного потенціалу українського народу.

На широких можливостях, що відкриваються перед європейськими країнами, наголосив Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль. «Європа має бути самодостатньою в усіх сферах – від безпеки до енергетики. І Україна може в цьому допомогти. Наше велике відновлення стане бустером для економіки Європи. План про відновлення України це не про те, як повернути все назад, це про те, як спільно рухатися вперед. І в процесі нашої трансформації відкриваються абсолютно неймовірні можливості для європейського бізнесу. Україна може стати майданчиком для розміщення європейського виробництва поруч із ринком збуту. Для цього маємо кваліфікованих фахівців, розвинуту логістику, потужну енергетику, природні ресурси», – наголосив Д. Шмигаль (URL: <https://www.unian.ua/society/vidnovlennya-ukrayini-stane-busterom-dlya-ekonomiki-yevropi-shmigal-12022308.html>).

Отже, V Українсько-німецький економічний форум 24 жовтня відкрив широке поле для обговорення для I Міжнародної експертної конференції з питань відновлення, відбудови та модернізації України, що відбулася 25 жовтня 2022 р. у Берліні за участі топ-посадовців ЄС, послів G7, міжнародних партнерів та української влади. За словами виконавчого директора Інституту законодавчих ідей М. Богуславець, 50 експертів світового рівня працювали над пропозиціями та планом «Відновлення України». «Він має стати новим планом XXI ст. і викликом, над втіленням якого працюватимуть покоління. Ідеться про десятиліття і не про відбудову на рівні до війни, а про новий стрибок для України – у Green Deal, модернізацію, диджиталізацію, сучасні рішення та європейські стандарти. Оригінальний план Маршалла не просто відбудував країни, а зупинив поширення комунізму Європою та розпочав процес інтеграції – ЄС. Від нового плану Маршалла для нашої країни очікування не менші. Адже результатом відновлення та реформування України має стати членство у Європейському Союзі», – зауважила М. Богуславець (URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/novij-plan-marshalla-dlja-ukrajini-platforma-u-formati-ramshtajn-ta-fond-vidnovlennja.html>).

Треба наголосити, що схожість сучасної ситуації в нашій країні, яка потерпає від агресії та зазнає величезних втрат, з повоєнною Європою не вичерпується виключно економічними й фінансовими аспектами. За справедливим визначенням експертів і спостерігачів, Україна нині бореться за збереження сучасної європейської цивілізаційної моделі. Лише беззаперечна перемога українського народу в боротьбі за свободу та суверенітет забезпечить стійкість ЄС і європейської демократії як такої. Істотне посилення правих настроїв у провідних країнах Європи, що відбулися в останні роки за підтримки російського режиму, загрожують збереженню єдності й можуть викликати відцентрові рухи. Успіх ультраправої партії «Альтернативи для Німеччини», що за підсумками виборів 2017 р. стала третьою партією в бундестазі ФРН, друге місце лідера французьких правих М. Ле Пен на виборах президента Франції у 2017 і 2020 р. і нарешті перемога коаліції правих партій на парламентських виборах 2022 р. в Італії свідчать про зростання суспільного напруження на європейському континенті. У цих умовах найменший успіх країни агресора може стати поштовхом до подальшої ескалації ситуації й остаточної перемоги правих сил у провідних країнах Європи. За таким сценарієм розвал європейських інституцій і конфлікти між країнами стають лише питанням часу.

Отже, важливість завдань, що стоять перед світовим товариством, потребують комплексного підходу, на якому акцентував увагу Президент України В. Зеленський. Зокрема, під час онлайн-виступу на конференції з відновлення України він наголосив: «Я дякую ЄС у цілому і кожній країні ЄС зокрема, яка допомагає, за вже надану підтримку нашій державі. Однак маємо надати більш системний характер цій підтримці. Вірю, що вже зараз можемо ухвалити рішення про заснування “фінансового Рамштайну” для підтримки нашої спільної стабільності за аналогією з “оборонним

Рамштайном”, який уже функціонує», – зазначив Президент України. В. Зеленський також зазначив, що Україні потрібна фінансова координаційна платформа, яка об’єднає та направить усі зусилля, спрямовані на відбудову країни, після бойових дій (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3600537-konferencia-z-vidnovlenna-ukraini-u-berlini-zelenskij-proponue-zasnuvati-finansovij-ramstaj.html>).

Спостерігачі зазначають, що під час конференції лідери ЄС залишили відкритими питання деталізації роботи платформи відбудови України, даючи можливість висловити бачення Банкової та уряду нашої країни. Єдина позиція Євросоюзу й України: інклюзивна прозора платформа донорів, яка координує процес відновлення на кількох рівнях – є центральним інструментом координації допомоги від усіх донорів, визначає інституційні рамки відбудови та механізми фінансування. «Нам потрібне ноу-хау. Нам потрібна експертиза Європейського банку, МВФ – як ми можемо оцінити потребу в інвестиціях, координувати заходи, прозоро використовувати ресурси та звітувати про це. Будуть нові закони, нові інституції, боротьба з корупцією та нові стандарти», – зазначила президент Єврокомісії У. фон дер Ляєн, акцентувавши, що Україна в платформі відбудови відіграватиме провідну роль (URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/novij-plan-marshalla-dlja-ukrajini-platforma-u-formati-ramshtajn-ta-fond-vidnovlennja.html>).

Разом з визначенням принципових позицій щодо організаційно-правових питань на конференції в Берліні також було зроблено важливі кроки на шляху деталізації майбутніх напрямів реформування і відбудови України. З огляду на надзвичайну актуалізацію питання енергетики, що відбулася останнім часом на тлі агресії Росії і відкритого шантажу з боку РФ, значну увагу було приділено енергетичному сектору. Зокрема, лідери Німеччини і ЄС, а також провідні міжнародні експерти висловили чітке повідомлення нашому уряду, що енергетичний сектор України в процесі відбудови потребує радикальних змін та повного втілення євроінтеграційних реформ. Перебудова енергетики з радянського ладу, надмірно централізованого та руйнівного для довкілля, на сучасний децентралізований і кліматично-нейтральний відіграватиме критичну роль у майбутньому об’єднаній та вільній Європі. Президент Єврокомісії У. фон дер Ляєн у своїй заключній промові підкреслила, що реформа децентралізації робить Україну сильнішою та саме місцеві громади мають бути рушієм для втілення планів економічного відновлення. На практиці це означатиме, що Єврокомісія активно працюватиме з українськими муніципалітетами та громадами, а також виділятиме кошти для локальних, децентралізованих рішень для енергозабезпечення (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/10/26/7149430>). Отже, започатковані в останні роки урядом України програми з енергоощадження й підвищення енергоефективності мають отримати нове дихання.

Треба зазначити, що разом з перспективними планами на конференції порушувалися й питання, що потребують негайного вирішення. Зокрема, про це повідомив у своєму виступі на Міжнародній експертній конференції з

питань відновлення, відбудови та модернізації України Президент України В. Зеленський: «Ми розробили прозорий план першочергових кроків у відбудові – це те, що необхідно Україні буквально для виживання. Не завтра, не наступного року. Не на конференції у Британії... Саме зараз! Вага нашого Fast Recovery Plan – 17 млрд дол. для критичної відбудови, негайної. Це лікарні, школи, життєво важлива транспортна й енергетична інфраструктура», – наголосив В. Зеленський. За його словами, нині Україна має колосальну потребу у відбудові житла там, де російські танки й артилерія методично знищували міста. Це Київщина, Чернігівщина, Сумщина, Харківщина, зазначив Президент. «Уже зараз потрібно дати людям новий фундамент для життя. Але чи можемо ми його дати? Ми поки не отримали жодного centa на реалізацію Fast Recovery! Я прошу вас наблизити необхідні рішення», – додав В. Зеленський (URL: <https://suspilne.media/302508-ukraina-negajno-potrebue-17-mlrd-dolariv-na-kriticnu-infrastrukturu-zelenskij>).

У свою чергу Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль також наголосив на необхідності невідкладної роботи з відбудови і відновлення пошкодженого й знищеного в країні: «У деяких колах блукає думка – спочатку завершіть війну, а потім говоритимемо про відновлення. Але вже зараз треба відновлювати теплостанції, щоб люди не замерзли. Відбудовувати пошкоджені підприємства, щоб люди мали роботу. Відбудовувати лікарні. Відновлювати дороги, мости, щоб, зокрема, машини з гуманітарною допомогою доїхали до тих, хто цього дійсно потребує. Відновлення вже зараз і розробка плану відновлення – речі, які не суперечать, а доповнюють одна одну. Мусимо працювати в обох цих напрямках», – цитує слова Прем'єра департамент комунікацій Секретаріату Кабміну (URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/shvidke-vidnovlennya-ukrayini-pitannya-vizhivannya>).

Про масштаби майбутньої роботи свідчать наведені у відкритих джерелах цифри. Лише за попередніми підрахунками на червень поточного року збитки вже становили 350 млрд дол. Такі дані містяться у звіті, складеному урядом України разом із Світовим банком і Європейською комісією. За словами Д. Шмигала, Україна вже ухвалила необхідне законодавство для створення Фонду ліквідації наслідків агресії Росії в межах держбюджету України. Адже витрачання коштів з бюджету – як українського, так і будь-якого іншої цивілізованої країни – це більше ніж публічний та прозорий процес (URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/shvidke-vidnovlennya-ukrayini-pitannya-vizhivannya>).

На конференції також укотре прозвучала пропозиція щодо використання заморожених активів країни агресора. За словами Прем'єр-міністра Польщі М. Маровецького, «Росія має відповідати за ті пошкодження, ті збитки, яких вона завдала Україні в минулому. Ми маємо досвід, що загарбники мають відповідати за результати своїх дій. Є велика кишеня з грошима, яку можна використати. Це саме ті російські активи, і російської держави, і олігархів, які зараз заморожені у Швейцарії та інших країнах. Звісно, заморожені активи можуть ще збільшитися, але саме цю

кишеню, гаманець треба використовувати для відновлення України, компенсації збитків», – зазначив М. Моравецький. Натомість він наголосив, що мужня, героїчна боротьба України врятувала не лише Україну, а й привела до того, що багато країн вийшли з геополітичного сну. За словами М. Моравецького, щомісяця Україні необхідно надавати 3–5 млрд дол. (URL: <https://prm.ua/dlia-vidnovlennia-ukrainy-maiut-butu-vykorystani-zamorozheni-rosiyski-aktyvy-prem-ier-polshchi>).

Треба зауважити, що ця ідея виникла одразу після замороження російських активів на весні поточного року. Зокрема, у травні 2022 р. у спільному листі міністрам фінансів ЄС Литва, Словаччина, Латвія та Естонія запропонували конфіскувати заморожені російські активи і використати їх на відновлення України. На думку спостерігачів, застосування такого механізму одразу вирішуватиме і проблему фінансування відновлення України, і покарання агресора. Крім того, країни-партнери отримають можливість не витратити ресурси і, відповідно, запобігти невдоволенню власного населення щодо зростання допомоги Україні, яке значною мірою інспірується агентами впливу Росії, що діють у країнах Заходу. Проте практичній реалізації цієї ідеї заважає відсутність правових механізмів. Утім важливі кроки шляху розв'язання цієї проблеми вже зроблено. Так, Канада першою із західних країн законодавчо прописала можливість використовувати на підтримку України конфісковані російські активи, що потрапили під санкції через війну. Відповідні поправки до Закону «Про спеціальні економічні заходи» (Special Economic Measures Act) сенат Канади затвердив 23 червня 2022 р. (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/4/7142502>).

Про ще одне джерело фінансування відновлення України, що обговорюється останнім часом в експертному середовищі, нагадав народний депутат, член Комітету ВР з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування О. Дунда: «Що стосується глобального відновлення нашої держави, то є три можливі джерела фінансування: внески наших партнерів, конфіскація активів Росії на Заході та репарації, які ми можемо отримати після нашої перемоги. Репарації можуть бути приблизно на рівні 10–15 % від майбутніх доходів від експорту Росією нафти, газу та інших ресурсів. Важливо, що це відновлення потрібне не лише Україні, а також і Європейському Союзу, бо цей “План Маршалла” стане двигуном для розвитку економіки ЄС. Сподіваюся, що до кінця року у Євросоюзі будуть напрацьовані рішення, відповідно ми також ухвалимо необхідні законопроекти, зокрема і щодо компенсації за зруйноване житло. Після цього напряду фінансуватимуться конкретні громади. Саме вони формуватимуть заявки на відновлення й без втручання з центру отримувати кошти. Важливо зрозуміти, що відновлення держави – це окрема робота, вона має здійснюватися поза урядовим бюджетом з нашими партнерами, з окремими системними рішеннями. Не треба змішувати все разом, бо інакше нічого не працюватиме і гроші підуть не туди, де вони справді потрібні» (URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/229619.html).

Отже, поряд з отриманням фінансування важливою ланкою роботи з боку держави й українського суспільства стане відповідальний розподіл та ефективне використання ресурсів у супроводі ретельного державного й громадського контролю. На можливі проблеми вказують як політики, так і експерти. Зокрема, професор бізнес-школи «INSEAD» Л. Ван дер Хейден вказав на можливу небезпеку повернення корупції, якщо уряд намагатиметься керувати всім самостійно. Відсутність єдності країни. «Хоча я думаю, що якийсь час країна буде об'єднана й зосередиться на відновленні після гарантії перемоги. В Україні багато людей, які можуть працювати. Влада має поставити цим людям завдання й дозволити їм робити це. З міжнародним наглядовим комітетом, який перевіряє та підтримує уряд у його зусиллях. Після того, що міжнародна спільнота зробила та робить для України під час війни, це нормальний і справедливий результат», – зазначив експерт (URL: <https://thepage.ua/ua/economy/riziki-dlya-povoyennogo-vidnovlennya-ukrayini>).

Підтвердженням загальносвітової підтримки України стали виступи на конференції представників провідних країн Азії. Так, Прем'єр-міністр Японії Ф. Кішида, до якого наступного року перейде головування у G7, у своєму відеозверненні до конференції в Берліні зазначив, що Україна залишиться в центрі уваги і Японія докладе зусиль для визначення рамок прозорого та справедливого процесу відновлення країни, що ґрунтується на бажаннях і прагненнях її населення. Також про важливу позицію України на порядку денному саміту G20, який відбудеться в листопаді в Індонезії, заявив Президент цієї країни Д. Відодо. За його словами, найвищий пріоритет має дипломатія заради миру та завершення війни. Глава Індонезії закликав до конструктивного діалогу заради миру на майбутньому саміті, зокрема й сторони, які «стоять по різні боки», водночас нагадавши про виділену Україні військову допомогу та взяті Джакартою зобов'язання щодо відновлення українських лікарень (URL: <https://interfax.com.ua/news/general/868027.html>).

Свою беззаперечну підтримку Україні висловив під час свого візиту в нашу країну й Президент ФРН Ф. В. Штайнмаєр. Він заявив, що відновлення України необхідно починати вже зараз, не чекаючи закінчення війни.

Отже, конференція з відновлення України в Берліні окреслила основні напрями роботи і визначила пріоритети в майбутньому процесі відбудови. Експертне середовище сформулювало основні вимоги щодо деталізації міжнародної платформи відбудови України, а політики окреслили свої позиції та підтвердили готовність до плідної праці з організації реальних механізмів співпраці й розроблення правового забезпечення процесу формування та розподілу фінансових і матеріальних ресурсів.

Призначення Р. Сунака Прем'єр-міністром Великої Британії: український контекст

Наприкінці жовтня відбулася третя в цьому році зміна уряду у Великій Британії. Зважаючи на те що ця країна є одним з основних і найвідданіших прихильників України, надає нам всебічну військову, фінансову та гуманітарну допомогу, тамтешні політичні процеси мають важливе значення в українському контексті і піддаються активному обговоренню в медійних та експертних колах.

Л. Трасс 25 жовтня на посаді Прем'єр-міністра Великої Британії змінив Р. Сунак. Отримавши офіційне призначення від короля Чарльза III, він став 57-м Прем'єром Великої Британії та п'ятим главою уряду за останні шість років. У свої 42 роки Р. Сунак став не лише наймолодшим за 200 років британським прем'єром, а й першим главою уряду індійського походження.

Посада Прем'єр-міністра дісталася Р. Сунаку з другої спроби, адже під час виборчої кампанії влітку 2022 р., у фінальному етапі якої він змагався за лідерство в Консервативній партії та прем'єрське крісло з Л. Трасс, Р. Сунак поступився своїй суперниці. Л. Трасс отримала 81 326 голосів проти 60 399 у Р. Сунака. Проте вона протрималася на посаді Прем'єр-міністра лише 44 дні і 20 жовтня оголосила про відставку. Л. Трасс визнала, що не в змозі впоратися з покладеними на неї обов'язками. Приводом стало зниження рейтингу через її економічну політику.

Зокрема, вона пропонувала знизити ставки податку на прибуток, а також скасувати заплановане зростання корпоративних податків. Різниця мала бути компенсована за рахунок зовнішніх запозичень. На цьому фоні британський фунт обвалився до історичного мінімуму, а ставки на іпотеку у Великій Британії зросли. У результаті прем'єрський термін Л. Трасс став рекордно коротким в історії країни. Л. Трасс виявилася останнім главою британського уряду, затвердженим королевою Єлизаветою II. Відповідно Р. Сунака на новій посаді затвердив вже король Чарльз III, тож вперше з 1952 р. Британією керуватиме «чоловічий дует» – король та прем'єр-міністр.

Цього разу британські консерватори вирішили провести процедуру обрання лідера партії по-новому. Кандидат на пост Прем'єр-міністра мав заручитися підтримкою не 20, як було досі, а відразу ста депутатів від Консервативної партії. Якщо це вдасться лише одному претенденту – він стає прем'єром автоматично. 23 жовтня Р. Сунак офіційно оголосив про своє висування, зібравши понад 100 голосів депутатів. Крім нього, про бажання виставити свою кандидатуру заявили Б. Джонсон та лідер парламентської фракції консерваторів П. Мордонт, але вони не змогли зібрати потрібну для висування кількість голосів однопартійців, тому відмовилася від гонки та зняли свої кандидатури. Таким чином, Р. Сунак залишився єдиним кандидатом на пост Прем'єр-міністра.

Утім, ще до цього Р. Сунака вважали фаворитом серед кандидатів. Згідно з опитуванням, що опубліковане на авторитетному майданчику YouGov наступного дня після оголошення про відставку Л. Трасс, Р. Сунак отримав найбільшу підтримку громадськості. 43 % британців висловили упевненість, що Р. Сунак добре впорається із завданнями на посаді Прем'єр-міністра. За ним іде Б. Джонсон з 34 %, проте 56 % опитаних схиляються до того, що він «зробить погану роботу». Що стосується П. Мордонт, то лише 26 % британців вважає, що вона може досягти успіху. Щоправда, при цьому 48 % британців відповіли, що уряд повинен очолити лідер лейбористів К. Стармер. Але для цього потрібна перемога партії на наступних парламентських виборах (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/chi-dzhonson-britantsi-nazvali-naykrashchogo-1666376593.html>).

Р. Сунак народився 12 травня 1980 р. в Саутгемптоні в сім'ї медиків, які приїхали до Великої Британії зі Східної Африки. Їхні батьки ще в колоніальні часи переселилися туди з індійського Пенджабу. Майбутній прем'єр-міністр навчався в елітній приватній школі «Winchester College», працюючи під час літніх канікул офіціантом у саутгемптонському ресторані. Після закінчення школи Р. Сунак вступив до Оксфордського університету, де вивчав філософію, політику та економіку. Далі за стипендією програми Фулбрайта отримав ступінь магістра з ділового адміністрування в Стенфордському університеті (URL: <https://tsn.ua/svit/rishi-sunak-biografiya-novogo-prem-yer-ministra-velikoyi-britaniyi-2187448.html>).

Під час навчання у Стенфорді познайомився зі своєю майбутньою дружиною А. Мурті – дочкою індійського мільярдера, який заснував компанію з розробки програмного забезпечення Infosys. За оцінками Forbes, спільні статки Р. Сунака і його дружини становлять приблизно 730 млн фунтів стерлінгів (майже 830 млн дол.), вони в третій сотні найбагатших людей Великої Британії.

Цієї весни, коли Р. Сунак був ще на посаді міністра фінансів, з'явилася інформація про те, що А. Мурті, як громадянка Індії, має статус non-domicile, який дозволяє їй не платити у Великій Британії податки на дивіденди і прибутки. Після розголошення цього факту А. Мурті повідомила через речника, що почне платити податки у Великій Британії, але шкоди вже було завдано. Багато хто в країні вважає, що саме цей статус його дружини, а також факт того, що у Р. Сунака була американська green card під час його роботи на чолі Мінфіну, і завадили йому обійти Л. Трасс у передвиборній кампанії за крісло Прем'єр-міністра влітку (URL: <https://forbes.ua/svit/shcho-varto-znati-pro-novogo-premera-britanii-rishi-sunaka-korotkiy-gid-25102022-9283>).

У політику Р. Сунак прийшов у 2015 р. До цього він працював у кількох інвестбанках та мав успішну кар'єру фінансиста. У 2015 р. Р. Сунак пройшов до британського парламенту після перемоги в окрузі Річмонд (Йорк). Через два роки він переобрався, впевнено обійшовши кандидата від Лейбористської партії.

Уперше був залучений до роботи в уряді 2018 року під час кадрових перестановок Т. Мей, внаслідок яких він отримав посаду парламентського помічника міністра з питань ЖКГ, громад та місцевого самоврядування.

В уряді Б. Джонсона в липні 2019 р. став головним секретарем Казначейства. Взимку того ж року здобув на своєму окрузі третю поспіль перемогу з результатом 63,6 %. Уже в лютому 2020 р. був призначений канцлером Казначейства (міністром фінансів). Під час пандемії COVID-19 забезпечував заходи фінансової допомоги бізнесу, через що набув популярності у британців.

На тлі незгоди з політикою Б. Джонсона Р. Сунак пішов у відставку з посади міністра фінансів у липні 2022 р., започаткувавши процес, за підсумками якого прем'єр був змушений скласти повноваження лідера консерваторів та прем'єр-міністра. Тоді Р. Сунак заявив, що уряд Б. Джонсона перебуває «по інший бік» щодо серйозних етичних питань.

«Громадськість справедливо чекає, що уряд працюватиме належним чином, компетентно та серйозно. Я розумію, що це може бути моя остання міністерська робота, але я вважаю, що за ці стандарти варто боротися, і саме тому я звільняюся», – заявив тодішній міністр, висловивши невдоволення роботою Б. Джонсона (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/naymolodshiy-200-rokiv-rishi-sunak-stav-prem-1666641187.html>).

Посол України у Великій Британії В. Пристайко заявляє, що Р. Сунак, обраний новим Прем'єр-міністром Сполученого Королівства, є професіоналом. «Це – перша спроба надзвичайно традиційного суспільства отримати лідера, який не є європейського походження. Він – індійського походження і це велике піднесення для усього індійського прошарку цього суспільства. Крім того, треба розуміти, що це – дійсно професіонал, це людина, яка фактично є автором виходу Британії із ковіду, коли, на відміну від усіх інших країн світу, була масова програма підтримки бізнесу. Це був такий цікавий експеримент, який в принципі дав дуже гарний результат», – зазначив В. Пристайко в коментарі «Радіо Свобода» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prystayko-pro-novogo-premiera-brytanii/32098545.html>).

Однак прем'єрство Р. Сунака розпочалося на тлі важкої економічної та політичної кризи у Великій Британії. Не дивно, що у величезній фракції консерваторів – а в них 357 депутатів у британській Палаті громад – знайшлося так мало охочих узяти на себе відповідальність за країну. Адже уряд муситиме гасити стільки пожеж одночасно, що це заняття здається наперед приреченим на провал, за який новий очільник кабінету відповідатиме, констатує доцент Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка В. Константинов у статті для «Дзеркала тижня» (URL: <https://zn.ua/ukr/international/i-znovu-ne-dzhonson-shcho-obitsjaje-ukrajini-premjerstvo-rishi-sunaka.html>).

Автор зауважує, що Р. Сунаку дістався незбалансований бюджет, у якому жодна з найважливіших статей витрат не забезпечена грошми повністю, наприклад субсидії британцям для оплати дедалі дорожчих

енергоносіїв. Новий Прем'єр висловлювався на користь урядової підтримки найбідніших співвітчизників упродовж усього наступного року, хоч і в скромніших масштабах, ніж планувала його попередниця. Але чимало консерваторів – включно з більшістю прибічників нового Прем'єра – категорично не згодні так довго дотувати ці витрати за рахунок бюджету. Ймовірно Р. Сунаку доведеться пристати на їхню позицію й припинити виплату допомоги з початком весни.

Р. Сунак, як і Л. Трасс до нього, розраховує пожвавити економіку країни за рахунок зниження податків, однак, щоб не повторити долю попередниці, чия відставка стала прямим наслідком незабезпеченого зниження податків, робити це йому доведеться з оглядкою, потроху, – отже, позитивний ефект від цього кроку якщо й вийде, то не зразу і не в тому масштабі, аби виборцям можна було пред'явити незаперечний економічний успіх. І все-таки знижувати податки Прем'єрові доведеться, отже «під ніж» підуть соціальні статті бюджету, що не додасть новому урядові популярності.

Проте головною проблемою нового британського кабінету, як вважає В. Константинов, є питання його легітимності, оскільки отримана ним влада, з політичного погляду, надзвичайно слабка. Р. Сунак, на відміну від Б. Джонсона, не привів партію до перемоги на парламентських виборах і не отримав таким чином від британців мандат довіри. Він очолив країну, не одержавши навіть формальної підтримки від правлячої партії: його попередницю обрала більшість членів Консервативної партії, а Р. Сунака Прем'єр-міністром зробили трохи більше сотні депутатів, які висунули його в кандидати на посаду Прем'єр-міністра. Майже 60 % британців сьогодні вважають, що Р. Сунак повинен провести позачергові вибори, які, звісно, не вигідні консерваторам на цьому етапі через досить низький рівень підтримки і високу ймовірність програшу.

Окрім економічних, кабінетові Р. Сунака доведеться розбиратися і з надзвичайно складними політичними викликами: з наслідками Брекзиту та ірландським митним кордоном, із загрозою незалежності Шотландії та розколом усередині партії, з політикою щодо біженців і зміцненням національної безпеки. Невипадково в період нетривалої агітаційної кампанії останніх днів Р. Сунак не зробив жодної публічної заяви про пріоритети своєї політики. Відсутність надійних тилів не дозволить новому Прем'єру вибудувувати власну стратегію щодо цих гострих питань.

Не виключається, що на цьому тлі Р. Сунак зосередиться в першу чергу на внутрішніх проблемах Британії – Україна більше не буде головним фронтом для британського уряду, як це було за часів Б. Джонсона та Л. Трасс. Новий Прем'єр у своїй першій промові після вступу на посаду вже пообіцяв, що основою його управління країною стане «економічна стабільність та процвітання» (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/25/stattja/polityka/rishi-sunak-stav-novym-premyerom-brytaniyi-bude-pidtrymkoju-ukrayiny>).

Проте значна частина ЗМІ та експертів запевняють, що підтримка України за Р. Сунака залишиться на колишньому рівні, а то й збільшиться.

Відзначається, що політик публічно кілька разів висловлював свою позицію щодо підтримки України у війні проти РФ. Ще будучи міністром фінансів, Р. Сунак брав участь у розробленні заходів щодо фінансової підтримки України. Він називав повномасштабне російське вторгнення «варварським та незаконним» та попереджав, що війна матиме руйнівні наслідки не лише для України, а й спричинить порушення у світовій економіці.

У березні Р. Сунак закликав компанії припинити вкладати гроші у фірми, які будь-яким чином підтримують путінський режим, похвалив ті, що вже це зробили, і пообіцяв їм підтримку. Цитуючи тодішнього Прем'єра Б. Джонсона, він наголошував, що «цій жахливій справі Володимира Путіна треба завдати поразки у дипломатичній, політичній, економічній і, зрештою, військовий спосіб» (URL: <https://forbes.ua/svit/shcho-var-to-znati-pro-novogo-premera-britanii-rishi-sunaka-korotkiy-gid-25102022-9283>).

Під час виборчих перегонів із Л. Трасс Р. Сунак заявляв, що в разі обрання Прем'єр-міністром він «подвоїть зусилля і зміцнить британську політику повної підтримки України, яку так уміло проводив Б. Джонсон... Президенте Зеленський, хоробрі громадяни України, не сумнівайтеся: що б не трапилося тут найближчими тижнями, Сполучене Королівство залишиться вашим найсильнішим союзником», – наголошував він.

Він також обіцяв приділити першочергову увагу фінансуванню збройних сил Великобританії та зберегти поточний рівень видатків на оборону. Крім того, на День незалежності України в англomовній газеті «Kyiv Post» було опубліковано його листа до українців із запевненнями, що Британія залишиться найпослідовнішим і найсильнішим союзником. Примітно також, що влітку Р. Сунак говорив, що перший закордонний візит Прем'єр-міністром буде саме до Києва.

У своїй першій промові на посаді Прем'єр-міністра Великої Британії Р. Сунак також згадав про війну в Україні, назвавши її «жахливою війною, яку потрібно довести до кінця» (URL: <https://www.ndtv.com/world-news/ukraine-war-must-be-seen-to-its-conclusion-says-rishi-sunak-in-1st-speech-as-uk-pm-3461042>).

Водночас, як зазначає британське видання BBC, Р. Сунаку, імовірно, доведеться зіткнутися з ситуацією, коли підтримка України стане непопулярною через зростання вартості життя в Британії. Зокрема, ключовим викликом для нього буде ситуація з гарантією цін на енергоносії – схемою субсидування, спрямованою на надання допомоги будинкам та підприємствам у зв'язку зі зростанням рахунків за газ та електроенергію. На початку прем'єрства Л. Трасс передбачалося, що субсидування триватиме два роки, втім новий канцлер Д. Хант тоді оголосив, що гарантія триватиме лише до квітня. Після цього моменту Р. Сунак також обережно ставився до пропозиції схеми субсидування, однак нині, коли типовий рахунок за електроенергію для домашніх господарств Британії становить 2,5 тис. фунтів стерлінгів і до наступної весни може зрости до більш ніж 4 тис., що призведе до зростання інфляції, новому Прем'єру прийдеться знайти спосіб розв'язання цієї проблеми (URL: <https://www.bbc.com/news/uk-633732580>).

Фінансові ринки поки що зреагували на його обрання позитивно: фунт на початку торгів зріс на 0,9 % проти долара, ринки знизили вартість державних запозичень, і це так само може привести до більш сприятливих ставок за іпотечними кредитами. Це також може означати, що Банк Англії підвищить відсоткові ставки на менші суми. На цей момент така довіра полегшує Р. Сунаку роботу з відновлення економіки, яку він повинен виконувати. Крім того, як пише FT, очікується, що Р. Сунак залишить канцлером Д. Ханта, також фіскального консерватора, і це додатково заспокоїть ринки (URL: <https://thepage.ua/ua/politics/rishi-sunak-yak-premyer-velikoyi-britaniyi-chi-pidtrimaye-vin-ukrayinu>).

На тлі означених проблем західні та українські аналітики прогнозують, що Р. Сунак зосередиться на внутрішній політиці Великої Британії. Підтримка України залишиться, але проблеми Консервативної партії є настільки очевидними, що не можна сказати напевно, скільки протримається черговий уряд торі (URL: <https://thepage.ua/ua/politics/rishi-sunak-yak-premyer-velikoyi-britaniyi-chi-pidtrimaye-vin-ukrayinu>).

Принципових змін у загальній зовнішньополітичній позиції не буде, вважає голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. «Менш добра новина для України – сам Ріші Сунак і його уряд будуть сконцентровані на розв’язанні внутрішніх британських проблем – зараз це для них пріоритет номер один», – зазначив він водночас.

Схожу думку висловлює і виконавчий директор центру «Демократичні ініціативи» П. Бурковський, вважаючи, що особисто Р. Сунак спробує дистанціюватися від війни в Україні: він зосередиться на внутрішній політиці, готуючи торі до виборів 2024 р. Якщо політику не вдасться врятувати репутацію Консервативної партії, то за 8–10 місяців і цьому Кабміну загрожуватиме відставка, і тоді вже лейбористи зможуть добитися позачергових виборів. А оскільки наразі вони є фаворитами за всіма опитуваннями, ми отримаємо зовсім інший британський уряд, констатує експерт (URL: <https://thepage.ua/ua/politics/rishi-sunak-zaminiv-liz-trass-chi-pidtrimaye-velika-britaniya-ukrayinu>).

Говорячи про кризу в партії торі, П. Бурковський зазначив, що сьогодні по тих консерваторах, що проводили Брекзит, дуже сильно вдарили його наслідки. Атака на Б. Джонсона, за словами П. Бурковського, насамперед була пов’язана з падінням рейтингу Консервативної партії – через COVID-19, падіння рівня життя. Британцям обіцяли, що Брекзит дасть позитивний ефект, але поки що цього не сталося. Водночас Р. Сунак хоча й підтримав Брекзит, не був на передовій боротьби за нього, тому й не отримав такої серйозної критики від противників виходу з ЄС (URL: <https://thepage.ua/ua/politics/rishi-sunak-yak-premyer-velikoyi-britaniyi-chi-pidtrimaye-vin-ukrayinu>).

Консервативна партія переживає найбільшу кризу за період після Другої світової війни, зазначає В. Фесенко. Звісно, спроба вирішити внутрішні питання та врятувати як економіку, так і партію відволікатиме Р. Сунака від зовнішньополітичних питань, і очікувати від нього яскравих

жестів, як у Б. Джонсона, не варто, попереджає В. Фесенко. А втім політолог не радить на них зосереджуватися. «Щодо жестів, тут українцями більше керують емоції, але наведу приклад: загальні обсяги підтримки України з боку Польщі були більшими, ніж з боку Великої Британії. Тому річ не в жестах». На його думку, всі програми, які наразі реалізуються на підтримку України, залишаться, зокрема, військово-технічна підтримка України, підготовка українських військових, співпраця щодо України між Великою Британією та США, Великою Британією, США та Польщею тощо (URL: <https://thepage.ua/ua/politics/rishi-sunak-yak-premyer-velikoyi-britaniyi-chi-pidtrimaye-vin-ukrayinu>).

Разом з тим В. Фесенко зауважує, що в Р. Сунака не найкраща репутація. «Він – багата людина, яку звинувачують у різних зв'язках із бізнесом, є натяки на корупцію. Тому питання в тому, як довго протримається уряд Р. Сунака. Для України головна проблема не в тому, що зміниться політика – можуть бути тактичні, стилістичні зміни. Головна проблема – у нестабільності. Не дуже добре, коли так часто змінюються уряди в наших основних союзників», – підкреслив політолог.

На думку П. Бурковського, Р. Сунак проводитиме помірковану політику, в тому числі й щодо України. Загалом він буде прохолоднішим до українських питань, спробує дистанціюватися від війни й займатиметься внутрішньою політикою, готуватиме партію до виборів 2024 р. «Як людина більш меркантильна у власній політичній кар'єрі, Ріші Сунак може стати такою собі британською версією О. Шольца: ми готові допомагати Україні, але головне – інтереси Великої Британії», – зазначив П. Бурковський.

При цьому експерт зауважив, що значно важливішим є те, чи залишиться на посаді міністра оборони Б. Воллес і хто обійматиме посаду глави МЗС. Зовнішню політику може бути віддано на відкуп тому з міністрів (оборони або МЗС), хто має більше впливу в партії, зауважив П. Бурковський. Зокрема, це може бути й Б. Воллес, і тоді підтримка України залишиться досить сильною. В. Фесенко додає, що підтримка України наразі є одним із інтересів Великої Британії.

Як стало відомо пізніше, в новому кабінеті міністрів, призначеному Р. Сунаком, ключові для продовження підтримки України у війні з Росією міністри зберегли свої посади: Д. Клеверлі залишився на посаді міністра закордонних справ, Б. Уоллес – на чолі міністерства оборони. Судячи з цього, зовнішня політика Великої Британії відносно України суттєво не зміниться. Зокрема, Д. Клеверлі оголосив, що продовжить захищати інтереси Великої Британії за кордоном та «підтримувати друзів і союзників у світі, захищаючи демократію та свободу, особливо з Україною». Після перепризначення Д. Клеверлі провів розмову з главою МЗС України Д. Кулебою. «Уряди можуть змінюватися, але підтримка наших британських друзів залишатиметься непохитною стільки, скільки потрібно Україні для перемоги», – написав Д. Кулеба за результатами розмови (URL: <https://hromadske.ua/posts/rishi-sunak-predstaviv-novij-uryad-velikoyi-britaniyi-tam-zapevnili-sho-budut-pidtrimuvati-ukrayinu>).

Водночас, як вважає В. Константинов, причиною, з якої при новому британському Прем'єр-міністру українське питання може бути відсунуте на другий план, є те, що за сім років своєї політичної кар'єри Р. Сунак не встиг набути серйозного досвіду в зовнішній політиці. Однак у нього є стійкі зовнішньополітичні вподобання, яких він не змінював усі ці роки. Р. Сунак – переконаний прибічник Брекзиту, і чути не хоче про повернення Британії до складу об'єднання. По суті його погляди на Європейський Союз мало чим відрізняються від поглядів Б. Джонсона. У ЄС це чудово відомо, тому й до Р. Сунака ставлення там насторожене. Довірливого діалогу між Лондоном і континентальними столицями в такій ситуації чекати не доводиться, отож до британської думки – зокрема й щодо політики стосовно України – у Європі дослухатимуться набагато менше, ніж навіть у нетривалій період прем'єрства Л. Трасс.

Крім того, Україна, імовірно, не буде основним напрямом зовнішньої політики Британії Р. Сунака й через те, що він відомий своїми проамериканськими й антикитайськими поглядами, – в обох випадках значно вищою мірою, ніж це характерно для високопоставлених британських політиків. При цьому в нього непогані відносини з демократами – на відміну від Б. Джонсона й Л. Трасс. Найімовірніше Р. Сунак піде на зближення з адміністрацією Д. Байдена, хоча б тому, що Сполучені Штати Америки сьогодні бачаться ледь не єдиною стороною, на підтримку якої в розв'язанні економічних проблем може розраховувати британський кабінет. Але зближення це буде не точковим, як було за Б. Джонсона, – тоді саме Україна стала основним питанням, щодо якого Лондон і Вашингтон зійшлися в думках. Тепер Британія може повністю опинитися у фарватері американської політики – змістити пріоритети в Індо-Тихоокеанський регіон і зосередитися на стримуванні Китаю.

На думку В. Константинова, для нас це означатиме ймовірність того, що Лондон повністю продублює американський погляд на події навколо України: для американців – на відміну від Британії під керівництвом Б. Джонсона – протистояння Росії значно поступалося важливістю конфліктові з КНР. І розгром Росії не був (і зараз не є) головною метою. Не виключено, що Британія з урядом Р. Сунака дотримуватиметься таких самих поглядів, відмовившись від амбіційних планів Б. Джонсона у Східній Європі, тим більше й грошей на реалізацію цих планів тепер немає ([URL: https://zn.ua/ukr/international/i-znovu-ne-dzhonson-shcho-obitsjaje-ukrajini-premjerstvo-rishi-sunaka.html](https://zn.ua/ukr/international/i-znovu-ne-dzhonson-shcho-obitsjaje-ukrajini-premjerstvo-rishi-sunaka.html)).

Найгірше, що нам може загрожувати – зменшення військово-технічної допомоги з боку Великої Британії. На відміну від Л. Трасс, новий Прем'єр дуже обережно висловлюється про збільшення витрат на оборону. Єдине, що можна згадати, – його висловлювання двомісячної давності про те, що непогано б підвищити планку цих витрат у НАТО, порівняно з нинішніми двома відсотками. Але такі слова, швидше за все, схожі на добре побажання, ніж на конкретні плани уряду. Тут і тепер збільшувати бюджет військового відомства Р. Сунак, судячи з усього, наміру не має, а саме з цього бюджету

виділяється допомога Україні. Про відмову від уже ухвалених рішень не йдеться, але сумнівно, що наступного року масштаби допомоги збережуться, – особливо на тлі власних фінансових проблем нового уряду, прогнозує експерт.

Отже, після провального прем'єрства Л. Трасс та обвалу рейтингів Консервативної партії Р. Сунак став компромісною фігурою, що обіцяє «покращити економіку, об'єднати партію і виконати обіцяне країні». Більшість британців, незалежно від політичних уподобань, мають до нього більш позитивне ставлення, ніж негативне. На посаді Прем'єр-міністра Великої Британії Р. Сунаку доведеться долати низку внутрішніх викликів – від економічної та енергетичної криз до розколу у власній партії та її вкрай низького рейтингу. Головним зовнішньополітичним викликом стане, як і для двох попередніх британських прем'єрів, російсько-українська війна та допомога Україні. Попри застереження щодо ймовірних ризиків, експерти не вбачають підстав говорити, що прем'єрство Р. Сунака якимось позначиться на підтримці Британією України та не очікують принципових змін у загальній зовнішньополітичній позиції Великої Британії щодо України.

О. Аулін ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Тегеран обирає шлях шахіда

Російська агресія проти України поступово розділяє світ навпіл. Хоча більшість ісламських країн ще намагаються демонструвати свій нейтралітет, з кожним днем їм це вдається все менше й менше. Згаданий тренд можна простежити на прикладі Ірану, який свого часу одним з перших визнав незалежність України, висловлювався за територіальну цілісність нашої держави, а сьогодні дедалі більше втягується в російсько-українську війну як постачальник дронів-камікадзе «Shahed-136» та іншого озброєння. Проте, як відомо, кожен крок, особливо в політиці, завжди має серйозні наслідки, іноді не дуже приємні.

Рішення Ісламської Республіки Іран надати Кремлю БПЛА й ракети власного виробництва фактично завершує формування кола держав, які відверто стали на бік Москви та підтримують її незаконні й антигуманні акції. Хоча в такому партнерстві, як говорять «за поребриком», «не все так однозначно». Із цього приводу The New York Times нагадує, що Москва й Тегеран конкурують на ринку нафти та газу, а пересічні іранці симпатизують швидше Україні, ніж РФ. Водночас іранський і російський режими об'єднують міжнародна ізоляція, що зростає, внутрішньополітична криза, а головне – непримиренна ворожнеча зі Сполученими Штатами Америки (URL: <https://forbes.ua/ru/svit/ataka-izgoiv-chomu-u-viyni-proti-ukraini-iran-pidtrimue-rosiyu-rozbit-nyt-19102022-9107>).

І ось у своєму багаторічному протистоянні США та їхніми союзниками верховний правитель (рахбар) Ірану аятола Хаменеї зробив стратегічну

помилку: він відмовився використати історичний шанс поліпшити відносини із Заходом, надавши РФ зброю для знищення цивільної інфраструктури України. Тобто замість запропонованого п'ятим іранським президентом М. Хатамі (1997–2005) «діалогу цивілізацій», Тегеран свідомо обирає шлях конфронтації, який, зокрема, передбачає новий виток санкцій.

З одного боку, Ісламська Республіка має багату «санкційну історію», яка почалася майже одразу після революції в 1979 р. І навіть передісторію: саме в такий спосіб на початку 1950-х років Велика Британія відреагувала на націоналізацію «Англо-іранської нафтової компанії». У 2010 р. через власну ядерну програму ІРІ опинилася не тільки в санкційному списку США та Великої Британії, а й Радбезу ООН. У 2012 р. Євросоюз ввів нафтове ембарго проти Ірану. У результаті доходи від експорту нафти (надважливої статті наповнення місцевого бюджету) скоротилися удвічі. За оціночними даними, тоді в містах 30 % осіб працездатного віку залишилися без роботи. Інфляція досягла відмітки в 45 %.

З іншого боку, починаючи ще із часів правління засновника ІРІ аятоли (або як його називають самі іранці – імама) Хомейні, Тегеран періодично робив приховані спроби налагодити контакти з Білим домом. Однією з успішних реалізацій таких ініціатив, що звичайно починають свій шлях через неофіційні канали, стало підписання в 2013 р. тимчасової угоди (ЖРА) за підсумками переговорів з Китаєм, Францією, Росією, Великою Британією, США та Німеччиною, яка стала можливою насамперед через згоду Білого дому. Завдяки послабленням санкційного тиску ІРІ отримала доступ до 4,2 млрд дол. заморожених закордонних активів і дозвіл експортувати 1,1 млн барелів нафти на добу (майже вдвічі менше, ніж у 2011 р.). Через чотири роки на зміну тимчасовій прийшла постійна угода Ірану з «шісткою» гарантів (ЖСРОА). Було знято обмеження на експорт нафти та фінансові перекази. Проте через підозру в тому, що ІРІ продовжує використовувати власну ядерну програму у військових цілях, у 2018 р. Сполучені Штати Америки вийшли з ЖСРОА. Експорт іранської нафти одразу впав на 25 %. Навіть і після цього в офіційного Тегерану залишалася певна надія на збереження торгових відносин з Євросоюзом та на допомогу останнього у відродженні «ядерної угоди» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46101625>). Але теперішні санкційні перспективи ІРІ зовсім не викликають оптимізму.

Так, 20 жовтня Велика Британія запровадила нові санкції проти Ірану за постачання до РФ дронів-камікадзе, що застосовуються для атак на об'єкти цивільної інфраструктури України. «Ці боягузливі удари безпілотників – акт розпачу. Дозволяючи такі удари, ці люди та компанія-виробник завдали народу України невимовних страждань. Ми подбаємо про те, щоб вони відповідали за свої дії», – заявив міністр закордонних справ Д. Клеверлі. Під санкції потрапили начальник Генштабу Збройних сил Ірану генерал-майор М. Багері, директор промислово-дослідницького підрозділу при Міністерстві оборони генерал С. Х. Горейші та командувач аерокосмічними силами Корпусу вартових Ісламської революції бригадний

генерал С. Агаджані. Крім того, санкції запроваджено щодо компанії «Aviation Industries», виробника безпілотників «Shahed» (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/20/novyna/svit/brytaniya-vprovadyla-novi-sankcziyi-protu-iranu>). Міністерство фінансів США також оголосило про введення нових санкцій. Вони торкаються компанії «Safir Air Services» із Тегерану, яка, за твердженням американської влади, причетна до постачання іранських безпілотників до РФ. Компанія координувала російські військові рейси між Іраном і Росією, зокрема ті, що пов'язані з перевезенням іранських дронів, відповідного обладнання й персоналу. «Росія робить дедалі більш відчайдушний вибір для продовження своєї неспровокованої війни проти України, особливо перед обличчям наших безпрецедентних санкцій і заходів експортного контролю», – зазначив із цього приводу заступник міністра фінансів США Б. Нельсон. Крім того, під санкціями американського Мінфіну опинилися ще декілька іранських виробників безпілотників (URL: <https://suspilne.media/279885-ssa-vveli-sankcii-proti-kompanij-z-iranu-za-postacanna-droniv-do-rosii>). «Доленосний» крок іранської влади знищив й останню надію Тегерану на діалог з колективним Заходом, основним учасником якого міг би стати Європейський Союз, який намагався пом'якшити американські санкції. Наприкінці жовтня Рада Євросоюзу за письмовою процедурою затвердила санкції щодо Ірану через постачання безпілотників у РФ. Вирішено заморозити активи трьох фізичних осіб та однієї організації, відповідальних за поставки БПЛА. ЄС також готовий поширити санкції на ще чотири іранські організації, які вже фігурували в попередньому списку санкцій. Іран неодноразово заперечував надання російським військам будь-якої зброї, у тому числі дронів. Однак Євросоюз має докази того, що безпілотники, які РФ використовує проти України, походять з Ірану, заявила речниця представництва ЄС із закордонних справ і політики безпеки Н. Масралі (URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/20/692851>). Схвалення санкційного списку ЄС відбулося напередодні закритого засідання Ради Безпеки ООН, на якому США, Велика Британія та Франція планували порушити питання щодо надання РФ іранської зброї. На погляд ініціаторів, такі поставки підпадають під дію Резолюції № 2231 Радбезу, яка ратифікувала ядерну угоду з Іраном у 2015 р. Остання, зокрема, дала змогу Ірану відновити експорт озброєння. Проте Україна й США наполягають, що Резолюція містить обмеження на постачання ракет і пов'язаних з ними технологій до жовтня 2023 р. та може охоплювати експорт і закупівлю таких військових систем, як БПЛА. У листі до ООН Україна наполягала, що безпілотники «Mohajer» і «Shahed» відповідають параметрам, передбаченим у Резолюції, «оскільки вони здатні досягати дальності, що дорівнює або перевищує 300 км». Україна також офіційно запросила експертів ООН до перевірки збитих дронів-камікадзе іранського походження, які Росія використовувала для нападу (URL: <https://www.dw.com/uk/es-vvede-novi-sankcii-proti-iranu-cerez-peredacu-droniv-rf/a-63499397>).

«Цікавою» стала ізраїльська позиція із цього питання. Офіційно відмовляючись від постачання зброї до України, Ізраїль використав свої військово-повітряні сили для нанесення двох ракетних ударів по іранським виробництвам безпілотників, розташованим у Сирії. Під час останнього, що відбувся 21 жовтня, Армія оборони Ізраїлю знищила цехи з виготовлення іранських дронів на військовому летовищі біля столиці Сирії Дамаска. У результаті, як мінімум, було завдано значної шкоди військовій логістиці та обладнанню, що використовувалося для складання БПЛА (URL: <https://focus.ua/voennye-novosti/534089-izrail-unichtozhil-zavod-po-sborke-irainskih-dronov-v-sirii>). Після цього, можливо за збігом обставин, відбулося помітне зменшення інтенсивності застосування РФ іранських безпілотників проти України. Знову ж таки в жовтні українські Збройні сили отримали передові ізраїльські системи смарт-шутер, призначені для знищення дронів-камікадзе (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2kqFKcaQU1E>). Крім того, у самому Ірані відбулася важлива подія, яку деякі експерти пов'язують з діяльністю ізраїльської розвідки Моссад. Ідеться про розстріл двох високопоставлених офіцерів Корпусу вартових Ісламської революції, які, зокрема, опікувалися питаннями, пов'язаними з постачанням безпілотників до РФ (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/26/novyna/svit/irani-likviduvaly-polkovnyka-islamskoyi-revolyucziyi-yakuj-mih-vidpovidaty-drony-rf>).

Реакція офіційного Києва на дії Тегерану була досить прогнозованою. У вересні прийнято рішення позбавити посла ІРІ в Україні акредитації, а також істотно скоротити кількість дипломатичного персоналу іранського посольства через поставку РФ ударних безпілотників. У жовтні міністр закордонних справ Д. Кулеба вніс на розгляд Президента України В. Зеленського пропозицію про розрив дипломатичних відносин з Іраном. Із цього приводу треба зазначити, що в цілому за останні 30 років двосторонні українсько-іранські відносини не відрізнялися особливо активністю ані в економічній, ані в гуманітарній сферах. Їхній рівень не можна порівняти, наприклад, з рівнем українсько-турецького співробітництва, економічні показники якого перевищують у декілька разів.

Якщо ж торкатися наслідків для Тегерану у військово-політичній сфері, то загибель на тимчасово окупованій території України іранських інструкторів, що навчали російських військових управлінню дронами, негативним чином позначилося не тільки на двосторонніх відносинах, а і в цілому на міжнародному іміджі Ірану, який офіційно заперечує та намагається приховати свою співпрацю з Кремлем щодо постачання озброєння (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/26/novyna/svit/irani-likviduvaly-polkovnyka-islamskoyi-revolyucziyi-yakuj-mih-vidpovidaty-drony-rf>). Проте найгіршим для Ірану є крах його багаторічних зусиль зі створення в Україні майданчика для нормалізації відносин з Євросоюзом. Раніше Тегеран намагався використати географічну й політичну близькість України до ЄС для поступової активізації політичного діалогу з Брюсселем, щоб у подальшому розв'язати головну проблему – отримання грошей і критично важливих для своєї економіки новітніх технологій. З об'єктивних обставин

ІРІ не може отримати це не у ворожих США, не в умовно дружній РФ (яка станом на сьогодні їх просто не має). До того ж Тегеран втратив дуже цікаві для нього перспективи заміни РФ у постачанні природного газу до Європи, значного збільшення легального експорту власної нафти й навіть продовження реалізації в межах фактично заблокованої США JCPOA національної ядерної програми (URL: <https://kapital.kz/world/33608/yes-mozhet-zamenit-rossiyskiy-gaz-iranskim.html>).

З огляду на втрачені можливості, було б логічним, якби Тегеран у порядку компенсації розраховував на більш вигідну альтернативу. Чи так це? На перший погляд, Іран отримав від РФ дуже важливу преференцію, що допоможе впритул наблизитися до досягнення однієї з головних цілей зовнішньої політики ІРІ – створення «шиїтської дуги». Ідеться про формування зони впливу Тегерану на територіях, де мешкають шиїти, яка простягається від західного Пакистану та Афганістану, тягнеться через Іран, шиїтські райони Іраку, Сирії, Бахрейну, Саудівської Аравії та Північного Ємену і виходить на узбережжя Середземного моря в шиїтській частині Лівану. Сьогодні найбільш важливою ланкою цієї геополітичної конструкції є Сирія. На території останньої режим етнічної меншості – алавітів, яких батько Б. Асада оголосив шиїтами, може лишитися влади в разі перемоги сил Західної коаліції на чолі зі США або інших зацікавлених гравців. Тому передача РФ Ірану декількох своїх військових баз у Сирії з підконтрольними територіями могла б вважатися важливим досягненням Тегерану, який витратив на війну в цей країні значні фінансові та людські ресурси. Проте якщо уважніше подивитися на ситуацію, то Кремль водночас заклав міну під і так непрості відносини між Іраном і Туреччиною. Майже водночас Москва зробила ще один територіальний подарунок тій же Сирії, погодившись на фактичну окупацію турецькими військами її північної частини, де Анкара вирішила створити 30-кілометрову зону безпеки. Враховуючи традиційне суперництво між Іраном і Туреччиною за лідерство в ісламському світі, а також одночасне посилення впливу Тегерану й Анкари в Сирії, на тлі їхнього протилежного ставлення до режиму Б. Асада, можна припустити, що нові територіальні придбання Ірану й Туреччини із часом можуть призвести до прямого конфлікту між ними (URL: <https://www.unian.net/world/iranskie-drony-novosti-ekspert-obyasnil-pochemu-iran-reshilsya-postavlyat-drony-rf-11991915.html>).

Інший важливий наслідок – це відмова Ірану залишити місце в списку з найбільш політично токсичними на сьогодні РФ, Північною Кореєю та ще двома або трьома країнами Африки та Латинської Америки. Звичайно, США вже давно вважають Тегеран одним з головних елементів «осі зла», проте, по-перше, як ішлося вище, у разі іншого вибору відносини між ІРІ та Заходом могли зазнати позитивних змін. По-друге, надії тегеранського керівництва на встановлення союзницьких відносин з іншим центром сили – Китаєм стають марними. Пекін зазвичай намагається офіційно дистанціюватися від політичних аутсайдерів і водночас демонструвати зацікавленість у подальшому розвитку відносин з такими важливими

фінансово-економічними і науково-технологічними центрами, як США та Євросоюз. Тому Тегерану через згадані політичні обставини можна розраховувати в ліпшому випадку на роль молодшого партнера у відносинах з КНР, для яких робочим стане неофіційний рівень. Водночас позиція Індії щодо російської агресії, яку продемонстрував Президент Н. Моді під час саміту Шанхайської організації співробітництва, свідчить про неможливість для Ірану отримати необхідні ресурси в межах ШОС, до лав якої він останнім часом намагається приєднатися (URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/249376-iran-prinimayut-v-shankhayskuyu-organizatsiyu-sotrudnichestva>). Тим паче Тегерану не варто розраховувати на формування єдиного фронту протидії Заходу.

Фактично своїм рішенням про постачання дронів-камікадзе до РФ Іран знищив свої невеличкі, але все ж таки перспективи на відродження політичного діалогу зі США і їхніми союзниками та вкотре прирік свою економіку на подальшу багаторічну стагнацію. І це в той час, коли весь світ є свідком багатоденних заворушень, що виникли через вбивство дівчини іранською поліцією моралі й підживлюються тривалим незадоволенням населення місцевими економічними і політичними реаліями. Останні новини щодо домовленості про постачання в РФ іранських балістичних ракет тільки підтверджує цей висновок. Наслідком стануть нові санкції та нові політичні кризи в Ірані, які одного дня Вартові Ісламської революції вже не зможуть придушити. Отже, у 2022 р. Тегеран обрав шлях шахіда, що сьогодні здебільшого асоціюється з долею терориста-смертника.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Економіко-політичні загрози міжнародній підтримці України в захисті від повномасштабної воєнної агресії Росії

(Продовження. Початок у № 13)

До речі, «втома від війни» в Росії з Україною проявляється також у діяльності громадських об'єднань і рухів неполітичного характеру різних країн світу. Але це може так чи інакше впливати на стан міжнародної підтримки України у відбитті російської воєнної агресії. У цьому контексті показовим є ряд звернень німецьких інтелектуалів. Зокрема, наприкінці квітня група з 28 відомих представників німецької інтелігенції закликали канцлера ФРН О. Шольца «не постачати в Україну важке озброєння, оскільки це, на їхню думку, збільшує небезпеку ядерного удару та третьої світової війни». Вони також закликали до капітуляції України. Одна частина німецького суспільства сприйняла це звернення позитивно, інша – різко негативно. Через кілька днів на противагу йому було опубліковано інше

звернення прямо протилежного змісту. П'ятдесят сім громадських діячів, письменників, художників, журналістів та політиків Німеччини закликали до активної підтримки України у її оборонній боротьбі проти російського вторгнення та у «швидшому виконанні резолюції бундестагу про постачання озброєнь» Україні.

Однак 29 червня виданням «Die Zeit» було опубліковано новий відкритий лист, автори якого (німецькі інтелектуали, журналісти та знаменитості, усього 21 особа) вимагали зробити «узгоджений поштовх» до початку переговорів з РФ. «Перед Європою постає завдання відновити мир на континенті та забезпечити його збереження на тривалий час, наголосили вони. Для цього, на думку авторів звернення, потрібне розроблення стратегії якнайшвидшого припинення війни. Чим довше тривають нинішні заходи Заходу, тим менш стає зрозумілим, яка мета війни з ними пов'язана», – вказується в листі. Крім того, інтелектуали порушують питання, чи є правильним шляхом постачання зброї Україні. Подальше ведення воєнних дій означає тисячі нових жертв, нагадали вони. До того ж вони вказали на можливе загострення гуманітарної ситуації в усьому світі, включаючи голод в Африці, а також загрозу ядерній ескалації. «Переговори не означають, як іноді вважають, що Україні диктуватиметься капітуляція. Продиктованого Путіним миру бути не повинно», – наголосили автори відкритого листа. Частина з тих, хто підписав звернення, були авторами першого відкритого листа до канцлера ФРН О. Шольца (Olaf Scholz) у квітні 2022 р. (URL: <https://www.dw.com/ru/nemeckie-intellektualy-i-znamenitosti-prizvali-dostich-prekrashhenija-ognja-v-ukraine/a-62315142>).

Утім, оскільки означені німецькі «інтелектуали» не пояснюють, як саме Україні запобігти диктату капітуляції з боку Росії, не маючи для цього належного озброєння, то зазначені заклики авторів цього листа можна оцінити лише як прикриті пацифістськими й гуманітарними гаслами лобювання інтересів Росії в Німеччині.

Непрямим чином на підтримку України з боку ЄС можуть вплинути і вимоги до Європейської комісії з боку деяких екологічних організацій. Зокрема, у середині вересня «декілька екологічних організацій виступили проти планів ЄС надати “природозберігальний” статус атомної та газової електрогенерації... У липні Європарламент схвалив проєкт закону (Taxonomy Act), який включає список “природозберігальних” європейських компаній, що виробляють енергію з природного газу та атомного палива. Цей статус дасть змогу таким компаніям претендувати на великі обсяги інвестицій та податкові пільги. Уже тоді багато екологів, зокрема Greenpeace, виступили проти цих ініціатив. Тепер екологічні організації офіційно закликали Єврокомісію відмовитися від таких планів і дати екологам відповідь протягом найближчих 22 тижнів. Якщо відповіді не буде, екологи звернуться до Європейського суду» (URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5570486>).

Однак треба брати до уваги, що у європейських країнах такі екологічно чисті джерела виробництва електроенергії, як вітрова та сонячна енергетика, не можуть компенсувати дефіцит електроенергії за умов використання

Росією газу як «зброї» у її відносинах з країнам – членами ЄС. За умов зростання цін на енергоносії пільги для атомної та газової електрогенерації стають гостро необхідними для зниження цін на електроенергію або хоча б обмеження їх зростання у країнах – членах ЄС.

Також гучного розголосу в ЗМІ набув ряд жовтневих заяв всесвітньовідомого бізнесмена І. Маска з приводу російсько-української війни. Спочатку він висловив думку, що «Україна має залишатися нейтральною і відновити водопостачання до Криму, повторити “референдуми” під наглядом ООН». Мовляв, «якщо на те буде воля народу, Росія має піти». Але при цьому І. Маск заявляв, що «Крим має формально увійти до складу Росії, «як це було з 1783 р. (до помилки Хрущова)». Трохи пізніше в ЗМІ з’явилася інформація про те, що «компанія І. Маска “SpaceX” просить Міністерство оборони США профінансувати послуги супутникових інтернет-терміналів “Starlink” в Україні». Мовляв, використання послуг Starlink для українського уряду та армії коштує компанії надто дорого. «Ми не в змозі в подальшому жертвувати терміналами для України або фінансувати наявні термінали невизначений період часу», – написав директор з урядових продажів SpaceX у листі до Пентагону. Але в середині жовтня «І. Маск заявив, що його компанія продовжить надавати безкоштовні послуги для підтримання систем Starlink в Україні».

Співрозмовник видання «Politico» зазначив, що в Пентагоні існує мало впевненості в тому, що І. Маску можна довіряти. Це змушує відомство «шукати спосіб зберегти роботу Starlink або відповідний резервний варіант в Україні в осяжному майбутньому». Також повідомлялося, що «країни ЄС обговорюють можливість фінансування для забезпечення доступу українців до життєво важливих інтернет-послуг Starlink». Щоправда, перед цим у ЗМІ з’явилася інформація, що «федеральна влада США розслідує дії І. Маска щодо угоди про поглинання Twitter за 44 млрд дол.».

Утім, як зазначають оглядачі деяких ЗМІ, І. Маск останнім часом регулярно пише скандальні дописи щодо України. На думку фахівця відділу продажів боргових цінних паперів Dragon Capital С. Фурси, «І. Маск – геніальний продавець повітря. Він робить мільярди з хайпу. Вартість акцій його бізнесу – це хайп. Він популярний, акції зростають, генерує ідеї, акції зростають... І Маск вміє використовувати громадський простір. Щоб привертати увагу. І щоб відвертати його від важливого... Коли ринки дуже сильні, усі акції зростають у ціні, а акції Tesla різко падають. І Маск не хоче, щоб говорили про причину падіння. Маск хоче, щоб говорили про щось інше. І він публікує твіти про Крим і компроміс України з Путіним, знаючи, яку реакцію це викличе в преси. Цей твіт не для українців. І цей твіт не призвів до падіння вартості його акцій. Усе-таки світ не україноцентричний. Але падіння вартості акцій призвело до цієї теми. До цього твіту» (URL: <https://biz.liga.net/ua/ekonomika/transport/opinion/tvit-mask-a-o-kapitulyatsii-ukrainy-i-mire-s-rf-ne-dlya-ukraintsev-ili-putina-eto-biznes>).

Таким чином, випадок з І. Маском, який урешті-решт заявив про згоду фінансувати доступ до інтернет-послуг Starlink в Україні, наочно свідчить,

що публічно оголошуване ставлення представників іноземного бізнесу до повномасштабної воєнної агресії Росії проти України доволі часто може визначатися саме його фінансово-економічними інтересами.

Водночас узагальнене уявлення про ставлення населення різних країн до повномасштабної російської воєнної агресії проти України та поширення проросійських настроїв дають соціологічні опитування, що проводяться в цих країнах. Наприклад, як свідчить опитування Кембриджського університету й агенції «YouGov», проведене у 25 країнах світу, через майже вісім місяців вторгнення російських військ в Україну громадяни провідних західних країн переважно виступають проти поступок Росії та за збереження санкцій проти неї у зв'язку з повномасштабною війною проти України. «Опитування, проведене з 24 серпня по 22 вересня, показало, що з 13 західних або англомовних країн – Франції, Німеччини, Швеції, Данії, Іспанії, Італії, Греції, Угорщини, Польщі, Великої Британії, США, Австралії й Канади – десять (крім Греції, Угорщини та Італії) підтримують збереження санкцій проти Росії. Підтримка санкцій коливалася від мінімальних 57 % або 58 % у Франції та Німеччині; 60, 62 і 65 % – у Канаді, США, Польщі до максимальних понад 70 % у Великій Британії, Швеції та Данії. Значна кількість респондентів цих країн – 62 % у Польщі, 57 % у Швеції, 50 % у Великій Британії, 40–50 % у Франції, Німеччині, Іспанії та США – також вважають, що чинні санкції є «недостатньо жорсткими» і їх треба посилити. При цьому 66 % у Данії та 63 % у Великій Британії підтримували санкції, навіть якщо їхні витрати на життя дещо зростуть».

При цьому «більшість громадян згаданих десяти країн також виступають за ненасильницькі заходи “гібридної війни” проти Росії, як-от націленість на російські ЗМІ з альтернативною інформацією. Пряме військове втручання НАТО не користується значною підтримкою (від 30–40 % у більшості країн до 20 % у Німеччині)».

Більшість західних респондентів не підтримали можливий компроміс із Кремлем щодо можливого завершення війни в Україні. Так, лише 13 % респондентів у Франції, наприклад, підтримали визнання російського суверенітету над Кримом, якщо Москва не відмовиться від жодної з нещодавно анексованих українських територій, а навіть якби і відмовилися, то підтримка становила лише 17 %. У Німеччині відповідні показники становили 20 і 17 %, у Швеції – 13 та 10 %, в Іспанії – 18 і 16 %, Польщі – 12 та 11 %, Великій Британії – 10 і 6 %, США – 15 та 13 %.

Якщо ж брати згадані Італію, Грецію та Угорщину, то там 22, 23 та 31 % респондентів відповідно вважають, що НАТО «забагато» робить для України. У Греції та Угорщині лише 37 і 32 % підтримують збереження санкцій проти Росії й лише п'ята частина грецьких та угорських респондентів підтримала надання НАТО важкого озброєння Україні. Також у Греції, Угорщині та Італії були значно більш схильні до поступок Росії: наприклад, 31 % респондентів у Греції, 28 % в Угорщині та 23 % в Італії висловилися за визнання російського суверенітету над Кримом, навіть якщо Росія не відмовиться від жодної з нових українських територій. Переважна більшість

у країнах Західного альянсу (до 78 % у Швеції, Данії та Великій Британії) звинувачують Росію у нинішній війні в Україні та, відповідно, дуже низька кількість (4 % у Польщі, 6 % в Іспанії, 7 % у Франції) звинувачують Захід. У Греції та Угорщині, однак, лише 37 і 35 % зазначили, що Росія більше винна» (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/14/7148708>).

Як свідчать уже згадувані вище дані опитування Eurinions, що були оприлюднені Фондом Бертельсмана (Die Bertelsmann Stiftung) 5 жовтня, спільно з бельгійським фондом «King Baudouin», більшість жителів Євросоюзу, це 60 %, виступають за подальше постачання озброєння в Україну. «У Німеччині продовження надання Україні зброї підтримує 61 % населення. Італія, як показали результати, є єдиною країною ЄС, жителі якої здебільшого не підтримують цю ініціативу – за постачання зброї Києву висловилися 42 % італійців. Поляки, навпаки, є особливо активними прихильниками цієї ідеї – її підтримують 84 % респондентів у Польщі». Що стосується інших країн, то за постачання Україні зброї були 68 % громадян у Нідерландах, а проти – 32 %. В Іспанії ці показники становили відповідно 65 і 35 %, у Франції – 63 та 37 %, а у Бельгії – 6 і 38 %.

Водночас результати цього «опитування також показали, що 72 % жителів ЄС хотіли б, щоб Євросоюз позбувся залежності від російських енергоресурсів. Задля досягнення цієї мети вони були б готові миритися з особистими труднощами, заявили учасники дослідження. Найактивніше на підтримку цього висловилися поляки (80 %) та італійці (76 %). Водночас у Німеччині, залежність якої від російського газу залишається високою, частка тих, хто б схвалив вихід із цієї залежності навіть з урахуванням особистого дискомфорту, виявилася найнижчою серед усіх країн ЄС – 69 %. Щодо ставлення жителів ЄС до українців, які рятуються від війни і змушені шукати притулку у країнах Європи, то 81 % опитаних зазначили, що підтримують політику прийому українських біженців» (URL: <https://www.dw.com/uk/60-vidsotkiv-ziteliv-es-pidtrimuut-postacanna-zbroi-ukraini/a-63343923>).

У деяких країнах ЄС, наприклад у Словаччині, як свідчать оприлюднені результати соціологічних опитувань, ставлення до російської воєнної агресії в Україні доволі суперечливе. Зокрема, згідно з дослідженням словацького аналітичного центру «GLOBSEC», здійснене спільно із центром опитування громадської думки «Focus», загалом майже половина опитаних словаків (47 %) бажають Україні перемоги у війні. Лише близько п'ятої частини респондентів (19 %) бажають перемоги Росії, ще близько третина зазначила, що їм усе одно, вони не мали думки або не хотіли відповідати. Більш байдуже ставлення до війни України та Росії виявляла молодь. Тридцять три відсотки опитаних у віці 18–34 роки, 23 % опитаних у віці 35–54 роки та 19 % опитаних віком від 55 років обирали варіант відповіді «мені байдуже». Найбільше перемоги Росії у війні з Україною хочуть виборці праворадикальної партії «Республіка» (55 %) та популістської SMER-SD колишнього прем'єр-міністра Словаччини Р. Фіцо (36 %). Більшість виборців інших партій схилилася до перемоги України (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/4/7148085>).

Дещо раніше, у середині вересня, доволі бурхливий резонанс у деяких словацьких та українських ЗМІ викликали оприлюднені результати соціологічного дослідження, проведеного щоденною словацькою газетою Denník N (при тому що в цьому опитуванні було наведено дані за липень), згідно з яким більшість громадян Словаччини у війні, що йде в Україні, підтримують Росію.

«У дослідженні словацькі респонденти відповідали на запитання, яким би вони хотіли бачити закінчення війни в Україні та оцінювали свої відповіді за 10-бальною шкалою, де 1 означало бажання однозначної перемоги Росії, а 10 – побажання такої ж однозначної перемоги України. За даними дослідження, приблизно 1/5 всіх респондентів (20,6 %) хотіли б бачити однозначну перемогу Росії у війні, приблизно стільки ж – 19,9 % бажають чистої перемоги у війні для України, у проміжних варіантах відповідей більшість респондентів, на думку інтерпретаторів дослідження, тяжіла до полюса російської перемоги. Близько 18 % опитаних відповіли, що їм важко відповісти на це питання». При цьому треба зазначити, що на оцінку «5», що означає найменш впевнену підтримку Росії, припадало 16,3 % від усіх респондентів, а на оцінку «6», що означає найменш впевнену підтримку України – лише 2,8 % від усіх респондентів.

Зі свого боку М. Ленгель, політолог, медіаменеджер, у 1998–2006 рр. – прес-секретар Прем'єр-міністра Словаччини, зазначив, що результати цього опитування виявилися шокуючими навіть для нього, словака. «Мені дуже соромно за ті цифри, які ми всі бачимо. Я і кілька моїх колег, які тривалий час займалися дослідженнями громадської думки в Словаччині, усе ж таки вважаємо, що дослідження має низку методологічних помилок. Наприклад, украй невдало вибрано шкалу для оцінки питання про війну, інтерпретація даних також викликає багато питань. Якщо оцінка “1” та оцінка “10” представляють такі полярні відповіді на питання, то людей, які дали оцінку в 5 або 6 балів, я не записував би в симпатички Росії, а скоріше назвав би людьми, які не мають чіткої відповіді на задане питання». При цьому М. Ленгель визнає, що «русофільські настрої у Словаччині не є новими, а відомі вже досить давно. Як і для деяких інших слов'янських народів, словакам була дуже важлива ідея “слов'янського братерства” та культурної близькості з Росією. Цю близькість підкріплювали гарна представленість російських ЗМІ та російських політичних наративів у Словаччині, дружба старих словацьких еліт з російськими радянськими та пострадянськими елітами, а також серйозна енергетична залежність Словаччини від російських нафти та газу. Попередній прем'єр-міністр Словаччини, а нині один із головних опозиційних політиків країни Р. Фіцо, поділяє відверто проросійські погляди, його можна побачити в компанії російського та білоруського послів».

Так само П. Гавлічек, політолог, фахівець із питань країн Східної Європи, аналітик Association of international Affairs (Чехія), наголошує, що «це опитування не було цілеспрямовано присвячене ставленню словаків до війни в Україні. Питання про українську війну було одним із переліку інших у панелі, яка давно вимірює ставлення словацького суспільства

до безлічі дуже різних питань, скоріше навіть внутрішньополітичних. Однак опитування показало досить помітний поділ словацького суспільства за партійною приналежністю. У Словаччині досить сильні праворадикальні політичні сили, такі, як за фактом нацистська партія «Наша Словаччина» М. Котлеби, вони у своїй комплексній політиці мають і проросійські настрої. Ці партійці досить активні в онлайн-голосуваннях, що може спотворювати загальну картину, оскільки партійний активізм у мережах відрізняється від реальної громадської думки всередині Словаччини. До того ж вибірка дослідження, як ми побачили, не є репрезентативною. Оскільки дослідження не було сфокусовано на питаннях зовнішньої політики, а стосувалося різних аспектів життя словацького суспільства, міг відіграти роль і ефект “усе в один кошик”, коли люди менш усвідомлено і відповідально підходять до відповіді на запитання. Варто врахувати й те, що дані опитування липневі, вони могли змінитися на тлі перемог української армії». Водночас П. Гавлічек визнав, що «загалом словацьке суспільство справді більш проросійське, ніж проукраїнське, там популярні конспіративні теорії та рухи “проти системи”. І, звичайно, у Словаччині дуже сильний феномен антиамериканізму, який також обертається м’якою підтримкою Росії як опонента США» (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/meshkanci-slovachchini-bazhayut-shchobi-peremogla-rosiya-eksperti-komentuyut-skandalne-opituvannya-50270451.html>).

Якщо ж підсумувати всі проросійські (1–5 балів) та проукраїнські (6–10 балів) оцінки в згаданому вище опитуванні словацької щоденної газети Dennik N, то побажання перемоги Росії загалом висловлювало 52,1 % респондентів, а побажання перемоги України – 30,0 % респондентів, 17,9 % опитаних не мали чіткої відповіді на задане питання. Навіть, якщо погодитися з представленою вище думкою словацького політолога та медіаменеджера М. Ленгела про те, що оцінки 5 балів і 6 балів, по суті, відображають позицію людей, які не мають чіткої відповіді на задане питання, то результати опитування газети Dennik N матимуть наступний вигляд. Побажання перемоги Росії в російсько-українській війні загалом висловлювало 35,8 % респондентів, побажання перемоги України – 27,2 % респондентів, 37,0 % опитаних не мали чіткої відповіді на задане питання (URL: <https://dennikn.sk/3008629/na-slovensku-prevazuje-zelanie-aby-vojnuyvyrhalo-rusko/?ref=tit&fbclid=IwAR3hz7zO9egOm9JCWViVOMN3LOFi0JSrRBLq3aACbfhcP4VBuCKIXva1Ww4>). Як би там не було, але й за такої інтерпретації результатів цього опитування є доволі вагомі підстави говорити про значне поширення нині у Словаччині проросійських настроїв, які за певних обставин можуть переважати (що цілком вірогідно) настрої проукраїнські. Загалом переважання тих чи тих настроїв у найближчому майбутньому, мабуть, залежатиме від розвитку економічної та соціально-політичної ситуації в Словаччині.

Утім, навіть у тих країнах, населення яких загалом дуже сильно підтримує Україну в боротьбі з російською воєнною агресією, як, наприклад,

Польща, опитування дають змогу виявити деякі напрями громадської думки, які потребують на особливу увагу з боку української влади. Зокрема, згідно з даними серпневого дослідження центру CBOS, «75 % респондентів мають відчуття, що війна в Україні загрожує безпеці Польщі. Цей відсоток залишається високим із початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, коливаючись від 73 % до 85 % щомісяця... Відчуття того, що ситуація в Україні загрожує Польщі частіше висловлюють старші респонденти, опитувані, які частіше беруть участь у релігійних практиках і ті, хто дотримується правих поглядів (81 % прихильників правих проти 72 % прихильників лівих)».

Уже наступне опитування центру CBOS «показало, що відсоток респондентів, які вважають, що війна в Україні загрожує безпеці Польщі, становить 70 % (на 5 в. п. менше, ніж місяць тому). Протилежної думки дотримуються 24 % опитаних (зростання на 4 в. п.), 6 % опитаних обрали відповідь “важко відповісти”. На запитання, як слід ставитися до Росії в умовах триваючого конфлікту, 60 % опитаних відповіли, що боротьбу з Росією слід продовжувати і не йти їй на жодні поступки. 25 % опитаних вважають, що найперше потрібно шукати припинення війни, навіть ціною територіальних поступок із боку атакованої України. 15 % – не мають думки з цього питання».

При цьому під час серпневого опитування «незважаючи на переважаюче переконання (поляків. – Прим. ред.), що російське суспільство підтримує вторгнення, більшість респондентів вважає, що головну відповідальність за розв’язування війни несе одна людина – В. Путін (67 %). 18 % респондентів звинувачують насамперед російську політичну еліту, і лише 5 % – широку громадськість російського суспільства. 3 % респондентів покладають основну частину відповідальності на країни Заходу, а 1 % – на Україну, на яку здійснено напад».

Водночас у серпні 81 % поляків підтримував прийняття Польщею українських мігрантів і 64 % респондентів вважали, що допомога вимушеним переселенцям з України з боку Польщі є достатньою.

У вересні вже 61 % респондентів оцінили допомогу українським біженцям як достатню (тобто, на 3 в. п. менше, ніж у серпні). У свою чергу 30 % респондентів вважають цю допомогу занадто великою (зростання на 3 в. п. порівняно з попереднім місяцем). 5 % респондентів обрали відповідь «важко сказати». Як бачимо, деякі тривожні тенденції розвитку суспільної думки щодо усього комплексу проблем, пов’язаних із війною Росії проти України, є й у такого вірного союзника нашої держави, як Польща.

Проведений вище аналіз результатів соціологічних опитувань, як і проросійські виступи та мітинги в різних країнах, засвідчують, що підтримка України у відбитті повномасштабної воєнної агресії, розв’язаної Росією, не однакова в різних європейських країнах, й у тому числі в державах-членах ЄС. Цією ситуацією прагнуть скористатись як різні соціальні групи та громадсько-політичні сили в країнах Європи для досягнення своїх економічних і політичних цілей, так і Росія для відновлення та зміцнення

своїх політичних та економічних позицій у Європі. Водночас треба враховувати, що вагома частка економічних проблем, з якими нині так чи так стикаються європейські країни, пов'язані із запровадженням санкцій проти Росії та зворотною реакцією на ці санкції з боку Росії.

Про антиукраїнські виступи право- і ліворадикальних німецьких партій з фактичною підтримкою проросійських інтересів вже згадувалось вище. Водночас деякі більш помірковані німецькі політики також припустилися заяв антиукраїнського спрямування. Так, наприкінці вересня Ф. Мерц, голова найбільшої опозиційної партії ФРН «Християнсько-демократичний союз», звинуватив українських біженців у «соціальному туризмі». «Ми зараз спостерігаємо соціальний туризм із боку цих біженців: до Німеччини, назад в Україну, до Німеччини, назад в Україну», – зазначив він. Підґрунтям для цього, на його думку, «стало те, що спочатку біженці з України мали право на допомогу відповідно до Закону про допомогу шукачам притулку, а з червня вони отримують базове забезпечення, тобто ті ж самі пільги, що й отримувачі допомоги за програмою Hartz IV (базова допомога для безробітних. – Прив. ред.)».

Щоправда, після широкої критики його висловлювання Ф. Мерц офіційно вибачився і зазначив, що «шкодує про вживання фрази “соціальний туризм”. Це був неточний опис проблеми, яка може спостерігатися в окремих випадках», пояснивши, що «говорив винятково про відсутність реєстрації біженців». Заради справедливості треба додати, що Ф. Мерц також висловився і проти надання практично всім особам, які відмовляються від мобілізації на військову службу в Росії, доступу до Німеччини.

І хоча нинішня влада Німеччини загалом стійко демонструє свою підтримку України у відсічі російської агресії, вона все-таки враховує згадані вище погляди своїх співгромадян на війну Росії проти України і пов'язані з цим економічні проблеми ФРН. Наприклад, наприкінці жовтня «канцлер Німеччини О. Шольц заявив, що окрім того, що Берлін не хоче діяти самостійно в питанні передачі Україні західних танків, він зважає також на думку тих, хто проти санкцій і постачання зброї Україні». Свою позицію він аргументував власним враженням від спілкування з громадянами, згідно з яким «від 20 до 30 % не згодні ні з політикою санкцій, ні з поставками зброї. Серед них виборці майже всіх політичних напрямів, від ХДС/ХСС, ВДП, Зелених, а також від СДПН», – зазначив канцлер Німеччини. І це при тому, що в уряді ФРН міністр закордонних справ Німеччини А. Бербок та міністр оборони К. Ламбрехт вимагали від міністра фінансів К. Лінднера збільшити до 2,2 млрд євро на наступний рік фонд для надання військової підтримки Україні замість запланованих 697 млн. євро. Крім того, міністр фінансів, на їх думку, має зробити можливим укладення обома палатами так званих декларацій про зобов'язання на суму ще одного млрд євро на багаторічні проекти з озброєння у 2023 р. 24 жовтня федеральний міністр фінансів Німеччини К. Лінднер підтримав збільшення в бюджеті на 2023 р. витрат на допомогу Україні.

Також треба наголосити, що за подальшу підтримку України у відсічі російської агресії висловився президент Німеччини Ф.-В. Штайнмаєр. Під час візиту в Україну 25 жовтня він зазначив, що мир має бути справедливий. «Це означає, що суверенітет, незалежність і територіальна цілісність України мають бути збережені. Наразі ми не на тому етапі», – підсумував президент ФРН. Ф.-В. Штайнмаєр також повідомив, що Німеччина планує найближчим часом надати Україні дві додаткові реактивні системи залпового вогню MARS і чотири гаубиці. Також наша держава отримає нові засоби ППО.

Повернемося до Словаччини. Тут, наприклад, невдоволення населення економічною ситуацією та значні проросійські настрої прагне використати проросійськи налаштована опозиція. Зокрема, вже згадуваний вище чеський політолог, фахівець із питань країн Східної Європи, аналітик Association of international Affairs П. Гавлічек пояснює, що нинішня криза парламентської коаліції у Словаччині може призвести до зміни влади в країні та реваншу антизахідних політичних сил. Навряд чи такий перебіг подій у цій державі в разі його реалізації сприятиме Україні у відсічі російської агресії. Адже Словаччина член ЄС і саме з цієї держави Україна отримувала значну кількість озброєння та боєприпасів саме радянського виробництва.

Доволі складною для подальшої підтримки України є політична ситуація в Італії. Адже, згідно з даними соціологічних опитувань, меншість населення цієї країни підтримує збереження санкцій проти Росії. Також 23 % респондентів в Італії висловилися за визнання російського суверенітету над Кримом, навіть якщо Росія не відмовиться від жодної з нових українських територій. Такі настрої мають підтримку з боку частини місцевих політиків.

Зокрема, в середині жовтня в Італії виник скандал після того, як у місцевих ЗМІ було опубліковано аудіозапис, у якому колишній прем'єр-міністр цієї держави, а нині доволі активний політик С. Берлусконі хвалився своєю дружбою з російським президентом В. Путіним, виправдовував його поведінку, а провину за розв'язання повномасштабної війни Росії проти України покладав на Президента України В. Зеленського, який не визнав самопроголошені «ДНР» і «ЛНР» і не погодився на вимоги сепаратистів.

До того ж ще на початку вересня лідер італійської правопопулістської партії «Ліга» М. Сальвіні на конференції біля озера Комо в Італії заявив, що західні санкції не повинні шкодити країнам, які їх запровадили. Водночас лідер партії висловився за допомогу Україні. «За словами Сальвіні, “Ліга” підтримала заходи допомоги Україні як на внутрішньому рівні, так і на рівні Євросоюзу, і він особисто підтвердив, що підтримає і майбутні санкції. Водночас він закликав переглянути санкційну політику. Лідер “Ліги” також підтвердив свою відданість вільному та демократичному Заходу, який чинить опір війні. На думку М. Сальвіні, Європа має стабілізувати ціни на енергоносії, інакше під загрозою опиняться тисячі робочих місць». Промову М. Сальвіні варто розглядати в контексті позачергових виборів в Італії, зазначали оглядачі ЗМІ з деяких європейських країн вже тоді (URL: <https://rus.err.ee/1608705331/salvini-zapadnye-strany-dolzny-peresmotret-sankcii-v-otnoshenii-rossii>).

Як відомо, в Італії 25 вересня на позачергових парламентських виборах перемогла коаліція правих партій, до якої входить і «Ліга» М. Сальвіні. У коаліцію також увійшли партія «Брати Італії» (Fratelli d'Italia), лідер якої Д. Мелоні пообіцяла підтримати жорсткі заходи щодо Росії. А наприкінці жовтня, вже як прем'єр-міністр Італії, вона запевнила Президента України В. Зеленського, що «Італія завжди стоятиме на боці хороброго народу України, який протистоїть повномасштабній агресії Росії».

Щоправда, оглядачі деяких ЗМІ висловлюють певні сумніви щодо обіцянки Прем'єр-міністра Італії Д. Мелоні продовжити підтримку України та зберегти жорсткий курс щодо РФ через те, що головою Сенату верхньої палати італійського парламенту обрали І. Ла Русса, який є фанатом Б. Муссоліні. У процедурі його вибору вони вбачають ознаки розколу правлячої коаліції (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/14/7148693>).

Також не треба забувати, що й Папа Римський Франциск, авторитет якого в Італії вельми високий, займає доволі суперечливу позицію щодо шляхів припинення повномасштабної російської воєнної агресії проти України.

Водночас треба враховувати, що структура економіки Італії, а отже й структура доходів місцевого населення, відрізняється від аналогічних характеристик економіки Німеччини, Польщі, скандинавських та низки інших європейських країн. Зокрема, значне місце в італійській економіці відіграє іноземний туризм, особливо це стосується числа робочих місць, доходів населення і бюджету держави загалом. Водночас Італія дуже популярна в російських туристів, які приносили чималі доходи як підприємцям, так і найманим працівникам цієї галузі італійської економіки. Причому туристична галузь італійської економіки сильно постраждала від пандемії COVID-19. Нинішня повномасштабна війна Росії проти України та пов'язані з нею антиросійські санкції аж ніяк не на користь туристичній галузі Італії.

До того ж в італійській економіці чільне місце посідають галузі, що спеціалізуються на виробництві предметів споживання, включно зі значною часткою елітних товарів. Ці галузі доволі чутливі до зміни внутрішнього і зовнішнього попиту. У першому випадку – безпосередньо через інфляцію, а у другому – через антиросійські санкції. Тому треба брати до уваги, що ці вагомні економічні чинники є джерелами проросійських настроїв в італійському суспільстві. І цим у різний спосіб користуватимуться деякі італійські політики.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього 19 жовтня 2022 р. відбулося засідання Президії НАН України.

Доповідь «Моделювання хвильових та турбулентних процесів у плазмі ближнього космосу» виголосив заступник директора Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України член-кореспондент НАН України О. Черемних.

В Інституті космічних досліджень НАН України та ДКА України отримано низку вагомих результатів із математичного моделювання процесів у ближньому космосі. Зокрема, створено моделі поширення акустико-гравітаційних хвиль, які за сучасними уявленнями є одним із домінуючих глобальних хвильових процесів в іоносфері Землі. Виявлено новий вид іоносферних хвиль – еванесцентні хвилі, які мають безперервний спектр і можливість існування яких зазначали раніше запропоновані математичні моделі. Властивості цих хвиль вивчено спільно з фахівцями Інституту прикладної математики ім. І. Векуа Тбіліського державного університету ім. Іване Джавахішвілі.

Спільно з науковцями з Великої Британії та Мексики, а також співробітниками Національного університету ім. Тараса Шевченка, Львівського центру Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України розроблено модель, завдяки якій вдалося пояснити результати експериментів щодо інфразвукового впливу на іоносферу. Ці експерименти здійснювали фахівці Львівського центру інституту за участю науковців Інституту іоносфери НАН України та МОН України й Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

Для опису магнітогідродинамічних збурень у внутрішній магнітосфері Землі використано метод ейконалу, за допомогою якого розроблено нову модель та досліджено хвильове поширення і стійкість цих збурень. Такі дослідження виявилися актуальними для пояснення результатів наземних вимірів і космічних експериментів, а також для отримання нових та уточнення попередніх результатів щодо стійкості магнітосферної плазми.

У проєкті Європейського космічного агентства та NASA «Кластер» за допомогою чотирьох космічних апаратів вивчалися процеси в хвості магнітосфери Землі.

Інститут космічних досліджень НАН України та ДКА України співпрацює з університетом Шеффілда (Велика Британія) у галузі розроблення та верифікації моделей хвильових і турбулентних процесів на Сонці, університетом Мюнхена (Німеччина) щодо дослідження турбулентних процесів у хвості магнітосфери Землі, інститутом Вольфганга Паулі

(Австрія), університетами штату Морелос (Мексика) та Шеффільда – дослідження хвильових збурень в іоносфері Землі.

Далі з доповіддю «Культурно-колоніальна спадщина Росії в українському кінематографі: проблеми подолання» виступив керівник сектору кіномистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України член-кореспондент НАМ України С. Тримбач.

Він зазначив, що війна РФ проти України кардинально вплинула на характер і роль української культури в усіх сферах суспільного життя. Ключовими постулатами, що детермінують зміст та спрямованість сьогоденних культурологічних дискурсів, стали питання ставлення до постколоніальної (імперської, радянської, російської) спадщини, обговорення проблем доцільності та легітимності її присутності в українському культурно-інформаційному просторі. Чи не центральне місце тут посідає російська постколоніальна кінематографічна спадщина як найбільш ефективний маніпулятивний засіб, що моделює не лише шкалу суспільних вартостей, а й специфіку ідентифікаційних практик.

Кіно, екранна культура України в цілому є одним із найважливіших чинників, який системно використовувався і використовується РФ задля ствердження цінностей – через відповідні наративи і комплекси ідеологічно орієнтованих образів та символів.

Утім упродовж останніх років постало нове покоління кінематографістів, яке сповідує і екранно програмує нові цінності, належність до європейської цивілізації. Кіномитці не просто заперечують російськоорієнтовану кінодоктрину, а й опановують частину національного кінопрокату, витворюючи виразну європоцентричну картину українського світосприйняття та національної ідентичності.

Питання історії та розвитку українського кіномистецтва, осмислення його змісту в контексті стандартів сучасного європейського кінопродукту, розроблення проєктів впровадження україноцентричних зразків у вітчизняний культурно-інформаційний простір стали центром дослідницької уваги науковців сектору кіномистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Зазначена проблематика, зокрема, відбилася в 2-му і 3-му томах «Історії українського кіно» (за редакцією академіка НАН України Г. Скрипник), «Українському словнику-довіднику екранних медіа» (О. Рутковський), енциклопедії «О. Довженко: між тоталітаризмом і національною ідеєю» (відповідальний редактор – академік НАН України Г. Скрипник), монографіях «Смислоутворення в кінематографі: жанрові механізми» та «Жанрові механізми смислоутворення в артхаузному та мейнстрімовому кіно» (автор обох – Л. Кульчинська), «Іван Миколайчук. Містерії долі» та «Богдан Ступка. Метаморфози» (автор обох – С. Тримбач), «Польоти уві сні та наяву» (С. Тримбач, Л. Новікова та ін.), «Мелодраматизм в українській екранній культурі» (Т. Журавльова), підручнику «Медіаосвіта і медіаграмотність» (редактори-упорядники В. Іванов та О. Волошенюк), посібнику «Практична медіаграмотність на

уроках суспільних дисциплін» (О. Волошенюк), численних збірках документів, як-от «Протоколи правління Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ) (1922–1930)» (упорядник – Р. Росляк), «Довженко без гриму. Листи, спогади, архівні знахідки» (упорядники – С. Тримбач, В. Агеєва) тощо (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2022. – 26.10).

***

Під головуванням президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього 20 жовтня відбулася нарада, на якій було обговорено питання реалізації Національного плану щодо відкритої науки.

На нараді були присутні віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік В. Богданов, віцепрезидент НАН України, голова Секції хімічних і біологічних наук НАН України академік В. Кошечко, віцепрезидент НАН України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. Пирожков, академік-секретар Відділення інформатики НАН України академік О. Хіміч, академік НАН України П. Андон, генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського член-кореспондент НАН України Л. Дубровіна, завідувач відділу комп'ютерного забезпечення наукових досліджень і науково-технічної інформації Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова С. Свістунов, перший заступник головного вченого секретаря НАН України – начальник Науково-організаційного відділу Президії НАН України О. Кубальський, учений секретар Сектору фізико-технічних і математичних наук Науково-організаційного відділу Президії НАН України С. Беспалов та помічник головного вченого секретаря НАН України С. Черновська.

Як відомо, 8 жовтня цього року Кабінет Міністрів України ухвалив розпорядження «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки».

Документ є черговим кроком на шляху інтеграції України до Європейського дослідницького простору. Його виконання забезпечить реалізацію Угоди між Україною і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з одного боку, з іншого, – участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021–2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт Європа».

Національним планом щодо відкритої науки визначено низку завдань та заходів, індикатори та строки їх виконання, а також відповідальних виконавців.

Національна академія наук України є одним із співвиконавців більшості завдань та заходів. Серед них, зокрема, такі: забезпечення відкритого доступу до наукових результатів та науково-технічної інформації; забезпечення відкритого доступу до дослідницької інфраструктури;

створення умов для проведення ефективної роботи з науково-технічною інформацією та об'єктами дослідницької інфраструктури; популяризація науки, поширення наукових знань; удосконалення системи оцінювання якості наукової та науково-технічної діяльності; підвищення рівня поінформованості та формування компетентності з питань відкритої науки.

Під час наради були обговорені питання участі НАН України в реалізації Національного плану щодо відкритої науки, які, зокрема, стосувалися необхідності адміністративного регулювання забезпечення відкритої науки, широкого представлення наукових результатів установ НАН України в національних репозитаріях та електронних базах даних наукових текстів, управління науковими даними тощо. На найближчому засіданні Президії НАН України буде прийнято відповідну постанову (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 26.10*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України підготував перший науковий переклад «Бгагавадгіти» – однієї з найвідоміших священних книг індуїзму.

Протягом століть індійці зверталися до неї в пошуках відповідей на сокровенні питання буття, вона надихала індійських патріотів на боротьбу за незалежність Батьківщини. За межами Індії «Бгагавадгітою» захоплювалися видатні філософи, письменники й науковці. В Україні про «Бгагавадгіту» ще у 1844 р. писав філософ і богослов О. Новицький; цитувала цю книгу й Леся Українка. Однак у тридцятих роках минулого століття по індології в Україні органами НКВС був завданий нищівний удар, ліквідації наслідків якого має сприяти, зокрема і цей переклад.

Цікавим доповненням до «Бгагавадгіти» є «Гіта-артха-санграга» – стислий коментар до неї, написаний у X чи XI ст. Ямуною. Завдяки граматичному розбору санскритського тексту виданням можна користуватися як посібником при вивченні санскриту. У детальних примітках проведені численні паралелі з іншими класичними текстами Індії.

Видання призначено для мовознавців, релігієзнавців, філософів, а також широкого кола читачів, які цікавляться культурою Давньої Індії (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 27.10*).

***

Круглий стіл «Достовірність соціологічного знання: теоретико-методологічний, емпіричний та дискурсивний аспекти»

Круглий стіл «Достовірність соціологічного знання: теоретико-методологічний, емпіричний та дискурсивний аспекти» присвячено пам'яті

лауреата Державної премії в галузі науки і техніки, директора Інституту соціології НАН України з 1992 по 2021 р. академіка НАН України В. Ворони.

Обговорювалися такі питання:

- а) теоретичні засади, методологічні принципи та емпіричні критерії достовірності;
- б) підходи до оцінювання достовірності та застосовувані інструменти;
- в) чинники, що впливають на достовірність даних дослідження;
- г) проблеми достовірності даних та обґрунтованості висновків у кількісних та якісних дослідженнях;
- д) виклики для масових соціологічних опитувань в Україні в умовах війни та ін.

Було заслухано та переглянуто близько 15 доповідей і презентацій. Учасники круглого столу представляли Інститут соціології НАН України, Київський міжнародний інститут соціології, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Національний університет «Одеська політехніка», Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, соціологічну службу Центру Разумкова, Університет Масарика (Чеська Республіка) та незалежну соціологічну спільноту «Extreme Scan».

Модерували захід О. Максименко (Інститут соціології НАН України), О. Князева (соціологічний інформаційно-дослідницький центр «Пульс») та М. Касянчук (Євразійська коаліція зі здоров'я, прав, гендерного та сексуального різноманіття).

Виступи більшості учасників супроводжувалися запитаннями, коментарями та дискусією.

Технічну підтримку заходу впродовж двох днів надавав заступник директора Інституту соціології НАН України доктор соціологічних наук С. Дембіцький.

Тези доповідей (для публікації в часописі «Соціологія: теорія, методи, маркетинг») приймаються до 20 листопада (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 26.10).

***

В Інституті геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка (ІГМР) НАН України 12–13 жовтня відбулася Всеукраїнська наукова конференція «Геологічна будова та корисні копалини України».

Організаторами заходу виступили Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України та партнери – Інститут геофізики ім. С. І. Суботіна НАН України, Українське мінералогічне товариство, ДП «Українська геологічна компанія», Державна служба геології та надр України, ГО «Спілка геологів України».

Конференція проходила за напрямками: геохімія, мінералогія, петрологія, геохронологія та стратиграфія, тектоніка і геодинаміка, рудоносність, геохімія ландшафтів.

До участі в заході в онлайн і офлайн-форматі долучилося 86 науковців та геологів-виробничників з України, а також Австралії, Словаччини, Німеччини. Вони представили 23 академічні й галузеві наукові установи, заклади вищої освіти, виробничі організації та приватні підприємства.

Конференцію відкрив директор ІГМР НАН України академік НАН України О. Пономаренко. Він привітав усіх учасників конференції, які в такий складний час змогли долучитися до обговорень питання розвитку теорії і практики вітчизняної геологічної науки. О. Пономаренко акцентував, що наразі геологи мають зосередитися на дослідженні родовищ критичної мінеральної сировини, особливо необхідної в оборонній промисловості, інтенсифікації розробки власних родовищ нафти і газу. Академік зазначив, що нагальною є також розробка техногенних покладів корисних копалин, зокрема відвалів залізородних родовищ.

У своєму вітальному слові директор ТОВ «УкрЛітійвидобування» М. Гейченко підкреслив необхідність активної співпраці науковців НАН України з геологами виробничих підприємств при вирішенні найважливіших геологічних задач: виконанні геологорозвідувальних робіт, формуванні геологічних завдань щодо проведення геологічних робіт і наукових досліджень, ухваленні звітів, що буде запорукою успіху в нарощуванні мінерально-сировинної бази України. Доповідач зазначив високий професіоналізм геологів України, що виражається, зокрема в активній участі в міжнародних проєктах, наприклад EU-WATERRES.

З вітальним словом також виступила член-кореспондент НАН України В. Семененко, висловивши у своїй доповіді захоплення українськими військовими, які мужньо боронять нашу країну. Головний геолог Державного підприємства «Українська геологічна компанія», член правління ГО «Спілка геологів України» В. Безвинний зазначив необхідність у ці важкі часи об'єднання зусиль всіх геологічних організацій для збереження геологічної науки в Україні. Він висловив співчуття всім колегам, які опинилися на окупованих територіях та в зонах бойових дій.

Сучасний стан і нагальні проблеми мінералогії, петрології, геохімії, тектоніки та геодинаміки Українського щита, геохронології та стратиграфії, вивчення родовищ корисних копалин, метрологічного забезпечення геологічних робіт за участі українських геологів та зарубіжних колег висвітлювались у 34 доповідях, виголошених, у тому числі, і в онлайн форматі. Найбільшу активність виявили вчені-геологи ІГМР НАН України, Львівського національного університету ім. І. Франка, Державного підприємства «Українська геологічна компанія», Інституту геологічних наук НАН України, Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України, Криворізького національного університету.

У зв'язку з сучасними реаліями значна увага учасників заходу була приділена покладам вуглеводнів України та перспективам пошуку традиційних та нетрадиційних колекторів нафти і газу. Частина доповідей стосувалась шляхів покращення метрологічного забезпечення геологічних досліджень. Були представлені здобутки та проблеми ізотопної хронології, розглянуті загальні питання петрології, стратиграфії та тектоніки України і їх взаємозв'язок з покладами корисних копалин. Активно обговорювалися питання космічної мінералогії та перспектив родовищ корисних копалин у космосі (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 21.10*).

***

Конкурс «GlushkovCYBER»: змагання через дослідження

У травні 2022 р. Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України й Ужгородський національний університет для підвищення зацікавленості молоді наукою започаткували новий конкурс – змагання через дослідження.

Основна мета конкурсу – виявити здібну талановиту молодь, яка вміє знаходити цікаві підходи до розв'язання непересічних задач і популяризувати науку серед молоді. Потрібно активніше заохочувати молодь цікавитися наукою, адже рівень розвитку держави сильно корелюється з кількістю наукомісткої продукції, яку країна виробляє.

Наступне змагання триватиме з 1 листопада по 21 грудня 2022 р.

Тема конкурсу: «Щільна упаковка кругів у круг мінімального радіусу».

Змагання організують Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, Ужгородський національний університет, Інститут проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України і Технічний університет Дрездена (Німеччина) за підтримки громадської організації «Молодіжна організація вчених України», що всебічно сприяє науковій, науково-технічній, науково-педагогічній, винахідницькій та іншій творчій діяльності молодих науковців України.

Розв'язки учасників тестуватимуться на різних наборах тестів. Переможцями стануть ті, що наберуть найбільшу кількість балів.

Лауреатів відзначать грошовими призами:

- за перше місце – 25 000 грн;
- за друге місце – 15 000 грн;
- за третє місце – 10 000 грн

(*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 24.10*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Наприкінці вересня 2022 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі –

ІМФЕ) відбулася презентація книги професора Варшавського університету, доктора філологічних наук, дослідниці українського літературного бароко, перекладачки, члена Правління Національної асоціації українців В. Соболя «Пилип Орлик та його Діаріуш».

Праця опублікована видавництвом Варшавського університету й приурочена 350-річчю від народження відомого політичного діяча, гетьмана-вигнанця, співтворця і головного редактора текстів Конституції 1710 р. – Пилипа Орлика.

Участь у презентації та обговоренні представленої книги взяли відомі українські та зарубіжні вчені – авторка розчитаного «Щоденника П. Орлика» (за 1725–1726 рр.) та співорганізатор презентації, професор В. Соболя, академік НАН України М. Жулинський, академік НАН України С. Павлюк, член-кореспондент НАН України Б. Ажнюк, академік НАН України О. Онищенко, академік НАН України Р. Радишевський, співробітниця Люблінського католицького університету Івана Павла II (Польща) кандидат філологічних наук М. Качмарчик, завідувач відділу української та зарубіжної фольклористики ІМФЕ, професор Л. Вахніна, доктор історичних наук Т. Рендюк (ІМФЕ) та ін.

Відкриваючи презентацію, академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства (ВЛММ) НАН України Г. Скрипник підкреслила, що інститути ВЛММ приурочують цей захід 31-й річниці з дня проголошення незалежності України, а відтак – ушануванню пам'яті визначних діячів української політичної і культурної історії, котрі за вкрай несприятливих обставин часів бездержавності долали тотальну міжнародну політичну й дипломатичну ізоляцію й замовчування українства як суб'єкта історії та заклали підмурівок нашого цивілізаційного й державницького сьогодення.

Академік Г. Скрипник також наголосила на важливому, державної ваги значенні підготовленого й опублікованого у видавництві Варшавського університету «Щоденника» Пилипа Орлика, з огляду на його потужну джерельно-інформативну ресурсність та водночас на численні втрати нашої архівної спадщини за темних часів бездержавності і безправ'я української нації. Ба більше, навіть за нинішніх часів загальносвітового визнання самостійності нашої держави, унаслідок терористичної широкомасштабної війни Росії проти України та цілеспрямованих варварських атак ворога, наша держава знову втрачає пам'ятки культурної та архівної спадщини, під вогнем окупанта горять міста й села, музеї, театри та архіви. Г. Скрипник висловила слова вдячності польським видавцям та професору В. Соболю за титанічну працю, спрямовану на повернення Україні видатної архівної пам'ятки, за розчитання рукопису, (який зберігається в архівах Франції), упорядкування та написання до нього коментарів і передмови (польською та англійською мовами) «Діаріуша» П. Орлика (за 1725–1726 рр.). Ця унікальна автобіографічна та водночас вартісна для української спільноти історична пам'ятка про відомого українського державотворця, дипломатичного й політичного діяча П. Орлика ілюструє тяглість українських державницьких

змагань, що досягалася як засобами військового чину, так і дипломатичними зусиллями емігрантських інтелектуалів і політичних кіл.

Академік-секретар ВЛММ НАН України зауважила, що саме завдяки талановитому дослідженню В. Соболю сучасне українство та світова спільнота мають нагоду ще раз впевнитися, що «українська державність постає не як історична випадковість» – (теза, яка тиражується російсько-імперською історіографією) – її фундамент закладався і продовжував розбудовуватися навіть у трагічні часи поразок військових змагань і граничних загроз нації. Саме в роки тяжкої недолі, драматичних екзистенційних викликів закладається конституційна традиція української державності (створюється Конституція Пилипа Орлика), виписується у фундаментальному епістолярії гетьмана-емігранта (обсяг рукописного «Щоденника» – 3000 сторінок) візія майбутньої держави – України та наголошується на доконечності актуальної як тоді, так і донині доктрини про передумови її постання – формування міжнародної антиросійської коаліції.

Академік Г. Скрипник висловила вдячність як авторці-упорядниці праці – В. Соболю, так і колегам із Варшавського університету за видатну, міжнародної ваги справу опублікування «Діаріуша» Пилипа Орлика.

Академік М. Жулинський у своєму виступі також відзначив велику працю і В. Соболю, і видавництва Варшавського університету, яке на високому науковому та видавничому рівні подарувало світові багатомовний текст «Діаріуша» П. Орлика. Він закликав українських науковців підтримати зусилля польської колеги, адже вона працює далі над відчитанням наступних років унікального особистого документа, яким є «Діарій».

Наголошуючи на винятковій ролі П. Орлика, академік О. Онищенко закликав сучасників осягнути і зрозуміти його ідеї, його долю, його творчість – Конституцію 1710 року, поетичні твори та один із найбільших у світовій літературі щоденник. Це «Діаріуш», що його гетьман писав упродовж 1720–1732 рр. «Дякуючи опублікованій у видавництві Варшавського університету книжці, можемо тепер читати нашого Орлика, міркувати, робити висновки, планувати майбутнє України», – зазначив академік.

Академік Р. Радишевський відзначив історичну значущість пам'ятки: «Хочу сказати, що настав момент істини: багаторічна невтомна праця увінчалася успіхом – книжка дослідниці Валентини Соболю, нарешті, побачила світ у престижному видавництві Варшавського університету. (...) Високо ціную виконану працю, бо ж знаю її суть».

У своєму виступі академік С. Павлюк наголосив на високому, державницького змісту значенні опублікування «Щоденника» П. Орлика і подякував талановитій дослідниці В. Соболю за підготовку та оприлюднення цієї унікальної пам'ятки історії та культури України.

Науковець зазначив: «Опублікована Варшавським університетом частина Щоденника Пилипа Орлика є безцінним джерелом для дослідників-фахівців різних царин української гуманітаристики – від культурологів, істориків, політологів до мовознавців, релігієзнавців та етнологів, позаяк

його сторінки репрезентують широку панораму географічного і культурно-мовного ландшафту Європи першої чверті XVIII ст., розкривають особливості міжнародного політичного та дипломатичного життя”.

Професор Л. Вахніна зацентувала увагу на тому, що книжка професора Варшавського університету В. Соболя є важливою для подальшого розвитку українсько-польських культурних та наукових взаємин, особливо сьогодні, коли Польща підтримує Україну в складний для неї час агресії північного сусіда. Адже саме П. Орлик більш ніж триста років тому своєю діяльністю та працями сприяв ідеї української державності, бачив Україну як цивілізаційну складову Європи.

Учена-українознавиця із Польщі М. Качмарчик також наголосила на актуальності події, зазначивши, що «Щоденник» П. Орлика є цінним джерелом інформації для дослідників різних галузей науки, у тому числі істориків, дослідників культури, релігієзнавців, політологів, етнографів, мовознавців, літературознавців тощо. На її думку, книжка є надзвичайно важливою в контексті вивчення історії та культури XVII–XVIII ст.

Професор Т. Рендюк щиро привітав пані професора В. Соболя з таким видатним успіхом, оскільки вона вперше взялася за унікальну наукову роботу, а саме – тлумачити «Щоденник» видатного борця за свободу України, першого українського гетьмана в екзилі П. Орлика, рукопис якого охоплює 3000 сторінок. Він наголосив, що В. Соболя вперше опрацювала інтегральний оригінал «Щоденника» П. Орлика 1720–1732 рр., який знаходиться в Дипломатичному архіві Міністерства закордонних справ Франції. Основою ж її книги є фрагмент оригіналу, що охоплює 1725 та 1726 р.

У заключному слові академік Г. Скрипник наголосила на громадянському обов’язку академічної спільноти України підтримати благородну, започатковану в кращих традиціях світової гуманітаристики ініціативу польських колег – опублікування у Варшаві «Діаріуша» Пилипа Орлика – і в рамках вітчизняної поліграфії забезпечити видання розчитаного та перекладеного українською мовою В. Соболя іншого, не менш важливого фрагмента «Щоденника» П. Орлика за 1724 р., який чекає на свого видавця. Адже як опублікований, так і підготовлений фрагменти «Щоденника» П. Орлика – це безцінні історичні пам’ятки, що істотно збагатять джерельно-документальний фонд політичної та культурної минувшини України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 31.10*).

***

Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН та МОН України отримав грант від Всеєвропейської федерації академій наук (ALLEA).

Навесні Всеєвропейська федерація академій наук (ALLEA) започаткувала програми підтримки українських науковців.

Метою відповідних грантів є підтримка продовження дослідницької діяльності та реінтеграція дослідників після повернення в Україну шляхом формування безпечного простору для післявоєнного життя, створення умов для мобільності науковців, адаптація наукової діяльності до структурних змін та основних завдань із відновлення України від наслідків війни, підвищення якості соціального захисту науковців та соціальних послуг.

Заявка Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем на грант була відібрана незалежною відбірковою комісією. Сума гранту становить 50 тис. євро. Колектив, який отримав грант, сформовано винятково з молодих учених. Керівником групи став директор центру – О. Волков.

Частину коштів буде витрачено на заробітну плату для молодих учених, які залишилися в цей нелегкий час на території України та продовжують працювати.

Іншою статтею бюджету є дослідницький грант для молодих учених, які планують повернутися в Україну та продовжити свою роботу в Центрі.

Також у рамках грантової підтримки передбачено виділення коштів на технічне оснащення та покращення дослідницької інфраструктури шляхом придбання комп'ютерного обладнання для інформаційно-комунікаційної системи центру **(Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 26.10).

***

Індивідуальні й колективні гранти для 70 українських науковців (серед них і співробітники установ нашої академії) нададуть Магнітне товариство Інституту інженерів електротехніки та електроніки й Український науково-технологічний центр – за програмою «Магнетизм для України-2022», започаткованою за підтримки Інституту магнетизму НАН України та МОН України.

Магнітне товариство Інституту інженерів електротехніки та електроніки (IEEE Magnetics Society) спільно з Українським науково-технологічним центром (УНТЦ) і за організаційної підтримки Інституту магнетизму НАН України та МОН України провели конкурс наукових проєктів «Магнетизм для України-2022» для українських науковців, які працюють у галузі фізики магнітних явищ і матеріалів. За підсумками конкурсу, з 70-ти поданих заявок відібрано 22 наукові проєкти, що протягом одного року отримають фінансування від 2 000 доларів США (індивідуальні гранти) до 10 000 доларів США (групові проєкти). Загалом буде підтримано дослідження 70-ти вчених із наукових установ і закладів вищої освіти Києва, Харкова, Сум, Дніпра і Дрогобича.

Важливо, що значна частина переможців конкурсу працює у східних регіонах України, які найбільше потерпають від російської агресії. Зокрема, фінансову підтримку отримають науковці Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут», Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, Донецького фізико-

технічного інституту ім. О. О. Галкіна НАН України, Інституту геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України, Сумського державного університету.

Ініціатива започаткування грантової програми «Магнетизм для України-2022» належить представникам української діаспори. Від початку повномасштабного вторгнення російських військ питання допомоги Україні вийшло на перші позиції у країнах Заходу. Зокрема, актуалізувалася підтримка для українських науковців. Багато університетів, передусім у країнах ЄС, відкрили тимчасові позиції, стипендіальні програми й інші форми підтримки науковців, змушених тимчасово виїхати з України. Однак не менш важливо підтримувати науковців, які залишилися працювати в Україні, адже чимало з них не можуть або не бажають виїжджати за кордон, а підтримка лише переселенців може в довгостроковій перспективі потягти помітні негативні наслідки для української науки загалом.

У Магнітному товаристві IEEE ідею з організації програми «Магнетизм для України-2022» активно просувала почесний член IEEE професор С. Мажетіч (Sara A. Majetich) з Університету Карнегі-Меллона (Пітсбург, штат Пенсильванія, США) за підтримки вихованця Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, а нині – старшого наукового співробітника Аргонської національної лабораторії (США) В. Новосада і вихованця Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, нині професора Віденського університету (Австрія) А. Чумака.

Урешті-решт було вирішено зосередитися на невеликих проєктах, що дозволило підтримати більшу кількість українських науковців із різних установ. Важливим кроком стало долучення до цієї програми Українського науково-технологічного центру, який завдяки значному досвіду роботи із закордонними науковими фондами взяв на себе вирішення супровідних організаційних і юридичних питань, а також організацію повноцінного конкурсу наукових проєктів. Цю місію професійно супроводжувала менеджер партнерських програм УНТЦ О. Таберко.

Національна академія наук України висловлює подяку IEEE й усім причетним до організації грантової програми «Магнетизм для України-2022» та сподівається на реалізацію таких ініціатив і в інших галузях науки (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 24.10).*

***

В Інституті славістики Польської академії наук (ПАН) (Варшава, Польща) 14 жовтня відбувся науковий семінар «Wartości i wartościowanie w aktualnym dyskursie społecznym w językach słowiańskich / Цінності та оцінка в сучасному соціальному дискурсі слов'янських мов», що мав на меті показати поточні дослідження українсько-польського та польсько-словацького проєктів у межах Угоди про наукове співробітництво між Національною академією наук України і Польською академією наук на

2022–2024 рр., а також співпрацю між Польською і Словацькою академіями наук.

У заході взяли участь науковці чотирьох країн – учасники міжнародного проєкту «Нові якості та цінності у сучасних слов'янських мовах», зокрема виконавці проєкту – співробітники відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України під керівництвом координатора проєкту від української сторони доктора філологічних наук, професора Є. Карпіловської.

Робоче засідання тривало в гібридній формі: науковці з Польщі та Словаччини брали участь наживо в приміщенні Інституту славістики ПАН у Варшаві, а українські й сербські дослідники працювали на платформі Clickmeeting. Мовами засідання були українська, польська, словацька, сербська.

Координував і модерував захід координатор проєкту від польської сторони, директор Центру наукової інформації Інституту славістики ПАН доктор П. Ковальський.

У межах засідання працювало два тематичні блоки. У першому блоці «Wartości i wartościowanie w komunikacji językowej / Цінності та оцінка в мовній комунікації» виступили з доповідями доктор філології Інституту мовознавства ім. Л. Штура Словацької академії наук Я. Вахтарчикова (з теми: «Od «agathon» k súpisom dobrých vlastností. Konceptuálna dynamika a jazykové manifestácie hodnôt v spoločenskom diskurze / Від «агафону» до списків добрих якостей. Концептуальна динаміка та мовне представлення цінностей у соціальному дискурсі»), виконавиця проєкту від української сторони, доцент кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького кандидат філологічних наук А. Таран («Вторинна номінація як відображення змін у системі цінностей спільноти»), наукова співробітниця Інституту сербської мови Сербської академії наук і мистецтв доктор Є. Янкович («O promeni statusa i normativne vrednosti varvarizama u savremenom srpskom jeziku / Про зміну статусу та нормативного значення варваризмів у сучасній сербській мові»), а також старший науковий співробітник відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України доктор філологічних наук Л. Кислюк («Європейські цінності у мовній діяльності сучасного українського суспільства») і молодший науковий співробітник того ж відділу доктор філософії Ю. Цигвінцева («Вербалізація цінностей сучасних українців у реєстрі “Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.”»).

Другий тематичний блок – «Wartości i wartościowanie w slawistyce / Цінності та оцінка в славістиці» – представили доповіді завідувачки відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України доктора філологічних наук, професора Є. Карпіловської («Ціннісні параметри українського мовомислення в ХХІ ст.»), наукових співробітниць Інституту мовознавства

ім. Л. Штура Словацької академії наук доктора І. Валентової («Onomastické projekty Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV vo vzťahu k hodnotám a súčasným jazykovým trendom / Ономастичні проекти Інституту мовознавства ім. Л. Штура САН в аспекті цінностей і сучасних мовних тенденцій») та магістра Ю. Бегілової («Stratégia prípravy bibliografie (nielen) k štúdiu o axiológii / Стратегія підготовки бібліографії (не тільки) для дослідження з аксіології»).

Між учасниками відбулася плідна й зацікавлена дискусія, до якої, окрім доповідачів, долучилися також працівники Інституту славістики ПАН, учасники проекту доктор З. Е. Рудник-Карватова й доктор Я. Банасяк (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 24.10).

***

У Гданському університеті (Польща) 19–23 жовтня тривав 55-й Європейський симпозіум із морської біології (захід для морських біологів та екологів), у якому взяли участь і співробітники Інституту морської біології НАН України (Одеса).

Науковці академії підготували усні доповіді та постерні презентації, у яких поділилися результатами досліджень північно-західного шельфу Чорного моря.

Директор Інституту член-кореспондент НАН України Г. Мінічева розповіла про багаторічний досвід використання макрофітів для оцінки екологічного статусу класу морських вод України за європейськими стандартами, представивши індикатори й оцінні шкали для виявлення доброго екологічного стану моря на українському шельфі Чорного моря. Слід зазначити, що цей досвід уже використовувався в Середземному й Балтійському морях.

Учениці Г. Мінічевої – молода вчена, науковий співробітник відділу морфо-функціональної екології водної рослинності Інституту морської біології НАН України кандидат біологічних наук К. Калашнік і молодший науковий співробітник відділу наукових досліджень та комплексного моніторингу екосистем Чорноморського біосферного заповідника НАН України, аспірантка Інституту морської біології НАН України Д. Королєсова – апробували цей підхід на морській природоохоронній акваторії згаданого заповідника, описавши угруповання біоценозу харових водоростей та епіфітів морських трав. Дані, отримані дослідницями водоростей-макрофітів, демонструють поліпшення останніми роками умов у північно-західній частині Чорного моря.

Ще одну усну доповідь виголосила завідувач відділу екології крайових угруповань Інституту морської біології НАН України кандидат біологічних наук А. Снігірєва, котра разом із колегами досліджує проблему забруднення моря сміттям, зокрема мікропластиком. Її виступ стосувався першого досвіду оцінки ступеню забруднення мікропластиком поверхневих вод на різних ділянках північно-західної частини Чорного моря та (забруднення) впливу на іхтіонейстон.

Постерні доповіді вчених Інституту демонстрували перші знахідки деяких видів у Сухому лимані – собачки-павича (*Salaria pavo*) та інвазивного виду двостулкового моллюска *Arcuatula senhousia*. Крім того, було наведено дані про фітопланктонне угруповання Хаджибейського лиману й вільноживучих флагелят піщаного узбережжя північно-західної частини Чорного моря.

Попри війну, Інститут морської біології НАН України продовжує працювати заради науки та нашої країни. Разом переможемо (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 24.10*).

***

Учений Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України взяв участь у нараді, яка відбулася в Брюсселі в рамках міжнародного проєкту GSEU.

Україну в цьому проєкті, як одного з його виконавців, представляють Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України (ІГМР НАН України), Інститут геологічних наук НАН України (ІГН НАН України), ГО «Спілка геологів України» та ДНВП «Геоінформ України».

У роботі наради від ІГМР НАН України взяв участь завідувач відділу геології і геохімії рудних родовищ доктор геологічних наук В. Сукач.

Консорціум GSEU складається з 48 партнерських організацій із 36 європейських країн. Проєкт триватиме п'ять років із вересня 2022 р. Фінансується Європейською Комісією через програму «Horizon Europe» з додатковим фінансуванням від Геологічної служби Європи на загальну суму 24 млн. євро.

Ключова мета проєкту GSEU – розвивати загальноєвропейську інфраструктуру геологічних даних, зробити її доступною та надавати відповідні інформаційні послуги для сталого та безпечного використання надр ЄС. Передбачається, що проєкт: 1) розроблятиме гармонізовані загальноєвропейські служби даних та інформації, 2) спиратиметься на вже існуючу Європейську інфраструктуру геологічних даних (EGDI) і 3) зміцнюватиме національні та регіональні мережі геологічних служб європейських країн.

Проєкт покликаний стати точкою входу в постійну мережу Європейської геологічної служби для співпраці організацій, національних та регіональних зберігачів даних та інформації про надра. Це дасть змогу забезпечити зацікавлені установи, виробничі підприємства, наукові заклади і просто громадян Європи актуальною інформацією про Землю та її надра, зібраною на рівні ЄС.

GSEU зосередиться на дев'яти тематичних робочих пакетах (WP):

- 1) координація та управління;
- 2) критичні сировинні матеріали, Міжнародний центр передового досвіду та Рамкова класифікація ООН;

- 3) інвентаризація джерел геотермальної енергії та підземних сховищ;
- 4) оцінка, охорона та стале використання ресурсів підземних вод Європи;
- 5) оцінка вразливості узбережжя та оптимізоване розміщення офшорних ВЕС;
- 6) геологічна основа для Європейської системи геологічних даних та інформації;
- 7) європейська інфраструктура геологічних даних – EGDI;
- 8) комунікація, поширення та використання;
- 9) мережа геологічних досліджень і стійке забезпечення Європи.

Під час робочих зустрічей у рамках наради обговорювалися питання щодо виконання досліджень за пакетами WP2 і WP4, у яких безпосередньо задіяний ІГМР НАН України.

Участь представників України у цьому проєкті розглядається як сприятливий майданчик для налагодження і розвитку співробітництва з європейськими партнерами в сфері наук про Землю, а в перспективі – повноцінної інтеграції (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2022. – 24.10).*

***

Стипендіальна програма Міланського університету «Бікокка» для лідерів української дослідницької інфраструктури

Міланський університет «Бікокка» заснував стипендії для українських дослідників, інженерів і наукових співробітників, що працюють у дослідницьких інфраструктурах в Україні.

Програма сприятиме розширенню управлінських навичок керівників українських дослідницьких інфраструктур і основних науково-дослідних інститутів з усіх галузей науки та сприятиме зміцненню української екосистеми дослідницьких інфраструктур.

Відібрані кандидати отримають змогу долучитися до тренінгів із менеджменту, у якому візьмуть участь учасники із провідних європейських і міжнародних дослідницьких інфраструктур.

Програма профінансує до 9 кандидатів.

Стипендіатам, які не можуть виїхати за межі України, буде запропоновано цілковито дистанційну участь (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2022. – 21.10).*

Наукові видання НАН України

Вийшов друком черговий випуск всеукраїнської газети для науковців та освітян «Світ» (№ 39–40 за жовтень 2022 р.).

У номері:

с. 1 – авторська колонка журналіста газети «Світ» Д. Шулікіна «Звільнення України – за графіком!»;

с. 2–3 – хроніки українського спротиву «Війна. Вистояти і перемогти» (21 вересня – 14 жовтня 2022 року);

с. 4–5 – текстова версія інтерв'ю ректора Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» академіка М. Згуровського програмі «Про науку. Компетентно» спеціально для ютуб-каналу Національної академії наук України – «Обговорення моделі майбутньої країни — найголовніше і найневідкладніше завдання» (про виклики й завдання, що стоять перед наукою та освітою);

с. 6 – стаття головної редакторки газети «Світ» Л. Остролицької «Кримський академічний форум: оцінки сьогодення, бачення майбутнього» (про обговорені під час цього заходу в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка питання – правовий статус Криму та визначення контурів національно-територіальної автономії; економічну реінтеграцію Криму; відродження корінного Криму в культурі, мові й історичній пам'яті, а також погіршення довкілля в Криму);

с. 7 – стаття журналістки газети «Світ» С. Галати «Лікар, який рятував людей після російського бомбування в Алеппо, нині навчає українських колег» (про американського лікаря З. Сахлула, який допомагає українським медикам опанувати необхідні навички порятунку людей під час хімічних атак);

с. 8 – стаття заступника директора Науково-дослідного інституту українознавства МОН України доктора історичних наук, професора А. Павка «Кобзарство – через віки й випробування» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2022. – 28.10).

До уваги держслужбовця

А. Головащук, наук. співроб. НБУВ

Нові надходження біобібліографічних видань до фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

1. Валерій Власенко : до 60-річчя від дня народж. : біобібліогр. покажч. / упоряд.: О. К. Линник, О. М. Малиш ; передм. В. А. Нестеренко. – Суми : Триторія, 2019. – 188, [23] с. : фот. кольор.

Біобібліографічний покажчик присвячений науково-дослідному та науково-педагогічному доробку відомого краєзнавця, науковця, педагога, кандидата історичних наук, доцента Сумського державного університету (СумДУ), головного редактора наукових журналів «Сумська старовина» та «Європейські історичні студії», члена Національної спілки краєзнавців України Валерія Миколайовича Власенка.

Видання містить статтю кандидата історичних наук, доцента СумДУ В. Нестеренка – «Трудар на ниві науки та освіти» і «Основні дати життя та науково-педагогічної діяльності» науковця.

У покажчику подано бібліографію праць В. Власенка за період з 1992 по жовтень 2019 рр.

Науково-допоміжний апарат складається з алфавітного покажчика назв праць В. Власенка, іменного покажчика (прізвищ авторів, співавторів, упорядників, редакторів, видатних осіб, які зустрічаються в бібліографічному описі й анотаціях) та географічного.

Шифр зберігання НБУВ: Ва848973

Шифр зберігання ВНБІ: д В58

2. Михайло Петрович Войнаренко : до 70-річчя з дня народж. : біобібліогр. покажч. / уклад. О. М. Бичко ; Хмельниц. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Хмельницький : Хмельниц. наук. ун-т, 2020. – 204 с. : фот. – (Бібліографія вчених Хмельницького національного університету).

Біобібліографічний покажчик висвітлює життєвий і науковий шлях доктора економічних наук, професора, член-кореспондента Національної академії наук України, дійсного члена Академії економічних наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, проректора з науково-педагогічної роботи, першого проректора Хмельницького національного університету Михайла Петровича Войнаренка. У покажчику зібрано і систематизовано основні відомості про життя М. Войнаренка, представлено матеріали, що відображають його педагогічну, наукову та творчу діяльність, висвітлено його внесок у розвиток вітчизняної освіти та університету.

Біобібліографічний посібник відкриває ґрунтовна вступна стаття ректора Хмельницького національного університету, доктора технічних наук, професора М. Скиби «Талант помножений на працю». Біографічний нарис продовжує перелік основних дат життя й діяльності. Покажчик адресований науково-педагогічним працівникам, аспірантам, студентам, усім, хто цікавиться наукою в Україні.

Шифр зберігання НБУВ: Ва844460

Шифр зберігання ВНБІ: д В65

3. Андрій Миколайович Гірник : біобібліогр. покажч. / уклад.: Н. Г. Павлів, О. О. Копитова ; авт. вступ. ст.: А. Я. Боднар, С. В. Ільницький, Ю. І. Сватко [та ін.] ; Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.», Наук. б-ка. – Київ : НаУКМА, 2021. – 101 с. : фот. – (Вчені НаУКМА).

У біобібліографічному покажчику, відображено праці відомого українського науковця і педагога, кандидата філософських наук, професора кафедри психології та педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) Андрія Миколайовича Гірника.

Вступні статті покажчика висвітлюють основні віхи життєвого та творчого шляху вченого, багатогранність особистості Андрія Миколайовича, наукові досягнення.

В інтерв'ю А. Гірника О. Листопад ювіляр розповідає про життєвий шлях, формування професійних і наукових інтересів, творчі плани на

майбутнє. У статтях доцентки кафедри психології та педагогіки НаУКМА А. Боднар, директора Тренінг Центру «МАЛЕС» С. Ільницького, доктора філологічних наук Ю. Сватка, доктора психологічних наук В. Рибалки, завідувача кафедри психології та педагогіки НаУКМА В. Чернобровкіна містяться розповіді про Андрія Миколайовича як неординарну особистість, небайдужого колегу, вченого, дослідника.

Структурно показчик складається з трьох розділів, побудованих за хронологічним принципом. Представлено літературу, видану упродовж 1973–2020 рр. Довідковий апарат складається зі вступного слова від укладачів, інтерв'ю, вступних статей, переліку основних дат життя і діяльності вченого, іменного показчика.

Шифр зберігання НБУВ: Ва849876

Шифр зберігання ВНБІ: д Г51

4. Роксолана Зорівчак : біобібліогр. показч. 2011–2017 / уклад.: Г. Домбровська, М. Мазепа, В. Хасхачик ; передм.: Н. Клименко, О. Грабовецька, Т. Шмігер ; редкол.: В. Кметь, В. Сулим, А. Содомора [та ін.] ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Наук. б-ка. – Львів, 2018. – 347 с. : портр. – (Українська біобібліографія. Нова серія ; число 34. Біобібліографія вчених університету).

Біобібліографічний показчик містить інформацію про науково-методичний доробок Роксолани Петрівни Зорівчак (1934–2018) – доктора філологічних наук (1988), професора (1989), дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка (1992), академіка Академії наук вищої школи України (1993), члена Національної спілки письменників України (1997), відмінника освіти України (2002), заслуженого працівника освіти України (2005), лауреата Літературної премії імені Григорія Кочура (2011).

Ім'я Роксолани Петрівни Зорівчак добре відоме в науковому світі саме завдяки якісним і кількісним показникам її праць. Ерудований філолог, вона присвятила себе вивченню історії перекладацтва в Україні та історії англійських перекладів української літератури, зокрема англійської рецепції творів Т. Шевченка й Лесі Українки. Предметом досліджень ученої була перекладацька творчість І. Франка, М. Старицького, Г. Кочура, М. Лукаша, А. Содомори та інших відомих майстрів українського перекладу.

Показчик подає літературу про життєвий і творчий шлях науковця. Зібрані матеріали охоплюють період 2011–2017 рр., відображаючи багатогранну діяльність Р. Зорівчак як дослідниці, педагога, засновника першої перекладознавчої кафедри у Львові та громадської діячки – в контексті суспільно-культурного та наукового життя України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Шифр зберігання НБУВ: Ва847470

Шифр зберігання ВНБІ: д З–86

5. Микола Ільницький = Mykola Pnytskyi : біобібліогр. показч. (2005–2020) / уклад.: Л. І. Ільницька, М. З. Литвин ; передм.

Т. В. Пастуха ; відп. ред. І. Я. Соляр ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2021. – 217, [19] с. : кольор. іл., фот.

У біобібліографічному покажчику відображений творчий і науковий доробок відомого українського письменника і вченого, члена-кореспондента НАН України, професора Львівського національного університету ім. Івана Франка, провідного наукового співробітника відділу української літератури Інституту українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України Миколи Миколайовича Ільницького. М. Ільницький – постать, добре знана у науковому та літературному світі. Його праці значною мірою сформували обличчя українського письменства, літературної критики й компаративістики другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

До покажчика включено окремі видання його літературознавчих праць, поетичних творів, художніх перекладів, записів народних пісень, історико-літературні та літературно-критичні статті, рецензії тощо. Відображені також праці, які упорядкував чи редагував учений. Також подано літературу про М. Ільницького.

Видання містить передмову доктора філологічних наук, завідувача відділу української літератури Інституту українознавства ім. Івана Крип'якевича Т. Пастуха – «Я відчував потребу самореалізації...». Матеріал систематизовано у двох розділах: «Твори Миколи Ільницького» та «Література про Миколу Ільницького». У виданні представлено 702 позиції літературно-критичних, історико-літературознавчих праць, перекладів та фольклорних записів М. Ільницького.

Шифр зберігання НБУВ: Ва847286

Шифр зберігання ВНБІ: д І–48

6. Олександр Сергійович Кирилюк : біобібліогр. покажч. : до 70-ліття від дня народж. / авт. передм. Ю. А. Іщенко ; уклад. О. О. Лунєва ; НАН України, Центр гуманітар. освіти. – Київ ; Одеса, 2020. – 216 с. – (Вчені Національної академії наук України).

Біобібліографічний покажчик містить відомості про основні дати науково-педагогічної та громадської діяльності, відомого філософа та культуролога, доктора філософських наук, професора, завідувача кафедри філософії Одеської філії Центру гуманітарної освіти НАН України Олександра Сергійовича Кирилюка.

Викладено інформацію про біографічні та бібліографічні дані, висловлювання друзів і колег про наукові здобутки вченого. Бібліографія робіт охоплює період від 1973 до 2020 рр. Включено індивідуальні та колективні монографії, статті у збірниках наукових праць і часописах, тези доповідей на конференціях.

Вступну статтю до видання написав Ю. Іщенко. Далі відображено основні дати навчальної, виробничої, наукової, викладацької, освітньої і громадсько-політичної діяльності та хронологічний покажчик друкованих і рукописних наукових, методичних та публіцистичних праць О. Кирилюка

1973–2020 рр. У додатку «Слово друзів та колег», розміщено висловлювання на адресу Олександра Сергійовича в різні роки. Це – статті, відгуки, рецензії, рекомендаційні листи. Інший додаток репрезентує літературний досвід О. Кирилюка в різних жанрах: вірші, есеї, поетичні переклади.

Шифр зберігання НБУВ: Ва846891

Шифр зберігання ВНБІ: д К43

7. Бібліографічний покажчик «Ольга Кобилянська : до 155-ї річниці від дня народження» / уклад.: С. Л. Константин, Н. Б. Масіян. – Чернівці : Родовід, 2019. – 79 с. : іл., фот.

У покажчику зібрано інформацію про документи, які відображають факти біографії буковинської письменниці Ольги Кобилянської та членів її родини, наявні у фондах бібліотек, прозові твори і публікації про її життя і діяльність. Книга містить 148 бібліографічних записів, згрупованих за відповідними розділами.

Вперше до покажчика залучено документи, що уточнюють факти біографії О. Кобилянської та її родини, зокрема, листування письменниці з державними установами щодо отримання довідки про її благонадійність для подання клопотання на переоформлення пенсії покійного батька, щодо надання матеріальної допомоги сестрам Кобилянським, прохання про виплату мистецької стипендії; віднайдено матеріали, які розширюють уявлення про брата Юліана Кобилянського як про активного громадського діяча кінця XIX – початку XX ст., зокрема його участь у товариствах «Союз», «Руска Рада»; актуалізовано особові справи батька Юліана Кобилянського (секретаря Чернівецької повітової управи) і брата Максиміліана Кобилянського (ад'юнкта повітового суду в Путилі, судового секретаря Заставнівського повітового суду), справу за звинуваченням М. Кобилянського та М. Балицької у зв'язках з російськими поліцейськими органами під час російської окупації Буковини; виявлено низку постанов щодо присвоєння імені О. Кобилянської школі й вулиці, відзначення ювілейних дат, відкриття меморіального будинку-музею письменниці.

Шифр зберігання НБУВ: Ва843894

Шифр зберігання ВНБІ: д К55

8. Непереможний гетьман : до 445-річчя від дня народж. Петра Конашевича-Сагайдачного : бібліограф. покажч. / уклад. Ю. Круть ; ред.: В. Кучерява, Н. Лінкевич ; Держ. б-ка України для юнацтва. – Київ, 2020. – 53 с.

Петро Конашевич-Сагайдачний – козацький ватажок, кошовий отаман Війська Запорозького, Гетьман реєстрового козацтва. Організатор успішних походів українських козаків проти Кримського ханства, Османської імперії та Московського царства, меценат православних шкіл. Оспіваний у багатьох козацьких думах та українських народних піснях, П. Сагайдачний значно перевершував попередників своєю освіченістю і талантами. Фактично він став першим великим гетьманом України. Петро Сагайдачний проводив

політику, спрямовану не тільки на відстоювання інтересів козацтва, але й на загальноукраїнські інтереси, як він їх розумів у духовній сфері, питаннях віри, освіти, автономії території України.

Представлений бібліографічний покажчик містить описи джерел, статей із періодичних видань, збірників, енциклопедій та електронних ресурсів. Матеріал складається з трьох розділів, має іменний покажчик та додаток «Золотий меч Петра Сагайдачного».

Шифр зберігання НБУВ: Ва843210

Шифр зберігання ВНБІ: д К64

9. Литвин Сергій Харитонович: учений-історик, педагог, військовик, громадський діяч : до 70-річчя від дня народж. та 35-ліття наук.-пед. діяльності : біобібліогр. покажч. / уклад.: В. В. Добровольська, О. М. Збанацька. – Київ, 2020. – 131 с. : портр.

Покажчик висвітлює життєвий шлях і науково-педагогічний доробок полковника, доктора історичних наук, професора, академіка НАН вищої освіти України, відомого вченого у галузі історії України, воєнної історії, документознавства, архівознавства, головного редактора наукового фахового журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» та науково-популярного журналу «Воєнна історія» Сергія Харитоновича Литвина. Основною темою його наукових досліджень є історія національно-визвольної боротьби українського народу 1917–1921 рр.

До видання увійшли різнопланові наукові праці С. Литвина від початку його науково-педагогічної діяльності до сьогодні. Включено численні публіцистичні статті періоду його активної громадської діяльності щодо Криму. У покажчику зібрано й систематизовано 537 бібліографічних позицій, опублікованих у 1989–2019 рр.

Науково-допоміжний апарат складається з іменного покажчика, алфавітного покажчика організацій і установ та алфавітного покажчика періодичних і продовжуваних видань.

Шифр зберігання НБУВ: Ва844045

Шифр зберігання ВНБІ: д Л64

10. Ігор Якович Лосієвський – український документознавець, книгознавець, літературознавець, поет : біобібліогр. покажч. / уклад. О. В. Непочатова ; наук. ред. Л. В. Глазунова ; ред. С. М. Миценко ; Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Харків, 2020. – 171 с. : портр. – (Бібліотечні діячі Слобожанщини ; вип. 2) (Науковці України ; вип. 3).

Видання містить інформацію про професійну і творчу діяльність завідувача науково-дослідного відділу документознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (ХДНБ), доктора філологічних наук, професора кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи Харківської державної

академії культури (ХДАК), заслуженого працівника культури України Ігоря Яковича Лосієвського.

Подано відомості про окремі грані наукової і творчої діяльності І. Лосієвського. Зібрано бібліографічні описи публікацій з документознавства, архівознавства, книгознавства, бібліотекознавства, літературознавства, історії науки і культури, літературної критики науковця. Окремі розділи містять описи видань, у яких І. Лосієвський є укладачем, науковим редактором, членом редколегій, рецензентом, офіційним опонентом дисертацій. Подано інформацію про його життя і творчість, а саме: біографічні матеріали, рецензії, відгуки та посилання на праці і художні твори.

Науково-довідковий апарат містить покажчики: іменний, предметний, псевдонімів та криптонімів.

Шифр зберігання НБУВ: Ва845956

Шифр зберігання ВНБІ: д Л79

11. Вадим Іванович Лялька : [хронол. покажч. друк. праць] / уклад.: М. О. Попов, О. А. Апостолов, Є. М. Дорофей [та ін.] ; відп. ред. М. О. Попов ; НАН України, Наук. центр аерокосм. дослідж. Землі ІГН НАН України. – Київ : Академперіодика, 2021. – 112, [15] с. : фот. – (Бібліографія вчених України).

Висвітлено життєвий і творчий шлях, наукову, науково-організаційну та громадську діяльність академіка НАН України Вадима Івановича Лялька – відомого вченого в галузі гідрогеології та аерокосмічних досліджень Землі, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державних премій в області науки і техніки України та премії ім. В. І. Вернадського АН України. Ним опубліковано понад 630 праць у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах конференцій. Хронологічний покажчик друкованих праць, авторські свідоцтва і патенти, науково-популярні роботи знайомлять читача з вагомим доробком ученого.

Шифр зберігання НБУВ: Ва850520

Шифр зберігання ВНБІ: д Л97

12. Енциклопедист київської старовини : до 80-річчя від дня народж. Анатолія Макарова : біобібліогр. покажч. / упоряд. Н. І. Рижкова ; авт. нарису І. Б. Гирич ; Департамент культури викон. органу Київ. міськради (Київ. міськдержадмін.), Публ. б-ка ім. Лесі Українки, Від. краєнав. літ. та бібліогр. – Київ, 2019. – 64 с. : іл. – (Києвознавці ; вип. 10).

Видання присвячено літературному критику, письменнику, журналісту, культурологу, досліднику українського бароко і знавцю київської старовини – Анатолію Макарову.

Посібник містить літературознавчий нарис завідувача відділу Інституту української археографії та джерелознавства НАНУ ім. М. Грушевського, києвознавця І. Гирича, присвячений творчій біографії А. Макарова.

Відображає бібліографію його окремих праць, публікацій у періодичних виданнях і збірниках, окремими розділами виділені рецензії та видання, які він упорядкував чи редагував та публікації про нього.

Шифр зберігання НБУВ: Ва841484

Шифр зберігання ВНБІ: д М15

13. Максименко Іван Андрійович : біобібліогр. покажч. : до 75-річчя від дня народж. / уклад.: Н. П. Фурман, С. Ж. Йовженко ; наук. ред. С. Я. Цимбалюк ; Ун-т держ. фіск. служби України, Наук. б-ка. – Ірпінь, 2020. – 47 с. : фот. – (Портрети вчених Університету ДФС України).

Покажчик присвячено кандидату філософських наук, доценту, завідувачу кафедри економічної теорії Університету державної фіскальної служби України Івану Андрійовичу Максименку. У виданні представлено бібліографію наукових праць, опублікованих від 1986 по 2019 рік. До збірника увійшли монографії, підручники, навчально-методичні посібники, статті з наукових збірників та періодичних видань та добірка фотографій із його особистого архіву.

Основний матеріал видання структуровано за розділами: життєвий і науковий шлях; хронологічний покажчик друкованих праць; алфавітний покажчик назв праць; алфавітний іменний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ: Р137500

Шифр зберігання ВНБІ: д М17

14. Марх Олександр Тевійович : біобібліогр. зб. / уклад. Л. П. Єрєміна ; за ред. І. І. Зінченко ; Одес. нац. акад. харч. технологій, Наук.-техн. б-ка. – Херсон : ОЛДІ-плюс, 2020. – 87 с. : фот. – (Видатні вчені ОНАХТ).

Біобібліографічний збірник присвячено Олександрові Тевійовичу Марху – доктору технічних наук, професору, провідному вченому в галузі консервування харчових продуктів.

Видання включає біографічний нарис та хронологію основних подій в житті та діяльності О. Марха, де описано творчий шлях та науково-педагогічну діяльність. Видання відображає наукову спадщину вченого, його наукові роботи з 1924 по 1989 р., авторські свідоцтва, роботи, які вийшли за його редакцією. У збірнику представлено літературу про життя та діяльність вченого, спогади його учнів, вірші, які вони присвятили своєму керівникові.

Шифр зберігання НБУВ: Ва845387

Шифр зберігання ВНБІ: д М29

15. Михайлуца Микола Іванович : біогр.-бібліогр. покажч. з нагоди ювілею / уклад.: О. В. Осипенко, О. П. Шипотілова ; Одес. нац. мор. ун-т, Нац. спілка краєзнавців України. – Херсон : ОЛДІ-плюс, 2019. – 87 с. : фот.

Покажчик укладено з нагоди 60-річчя Миколи Івановича Михайлуци – завідувача кафедри українознавства, історико-правових та мовних

дисциплін Одеського національного морського університету, члена Правління Національної спілки краєзнавців України, Почесного краєзнавця України, доктора історичних наук, професора. М. Михайлуца є відомим дослідником історії взаємин держави і церкви в роки Другої світової війни, історії християнських церков на Півдні України в умовах тоталітарних режимів 20–40-х рр. ХХ ст. та краєзнавства.

Бібліографія праць охоплює період 1986–2019 рр. і складається з 250 позицій. Видання розраховане на науковців, краєзнавців, студентів, усіх, хто цікавиться історією розвитку української історичної науки та історіографії.

Шифр зберігання НБУВ: Ва840266

Шифр зберігання ВНБІ: д М69

16. Олександр Іванович Мороз : біобібліогр. покажч. : до 65-річчя від дня народж. / уклад.: О. Н. Кузь, З. Р. Тартачинська ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2020. – 63 с. : фот. – (Біобібліографія вчених Львівської політехніки).

Подано відомості про відомого українського геодезиста, доктора технічних наук, професора Львівської політехніки, заслуженого діяча науки і техніки України Олександра Івановича Мороза.

Видання містить інформацію про вагомні здобутки провідного науковця, талановитого лектора, директора Інституту сталого розвитку ім. В. Черновола.

Посібник представляє перелік опублікованих монографій, наукових статей, підручників, навчальних посібників, навчально-методичної літератури, доповідей на наукових конференціях, патентів, авторефератів дисертацій, захищених під керівництвом О. Мороза.

Шифр зберігання НБУВ: Ва846554

Шифр зберігання ВНБІ: д М80

17. Марія Никирса : бібліогр. покажч. / уклад.: Т. Д. Мурашевич, М. І. Махмутова ; наук. ред. та авт. вступ ст. О. В. Добржанський; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. – 99 с. : фот. – (Буковина).

Марія Дмитрівна Никирса відомий краєзнавець Буковини, знавець архівних фондів Державного архіву Чернівецької області, автор багатьох публікацій про Чернівці, вулиці і площі міста, про визначні події в історії краю.

Видання містить інформацію про книги, статті, переклади, радіо- та телефірми дослідниці, висвітлює основні етапи життя та діяльності відомого науковця. Представлено матеріали за 1977–2019 рр. Бібліографічний покажчик рекомендовано науковцям, студентам, усім, хто цікавиться науковою та краєзнавчою діяльністю М. Никирси.

Шифр зберігання НБУВ: Ва844712

Шифр зберігання ВНБІ: д Н62

18. Микола Іванович Піддячий: особистість, педагог, вчений : біобібліогр. покажч. : до 60-річчя від дня народж. / упоряд. Л. Н. Штома ; наук. ред.: І. Д. Бех, Л. О. Пономаренко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Харків : Діса плюс, 2021. – 150, [7] с. : фот. – (Ювіляри НАПН України ; вип. 36)

Микола Іванович Піддячий – фундатор напряму наукових досліджень «Соціально-професійний розвиток особистості», доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної Слов'янської академії освіти імені Яна-Амоса Коменського, головний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

У виданні відображено основні дати життя професора, науково-педагогічну і громадську діяльність, представлено науковий доробок ученого за 20-річний період його діяльності (2000–2020): авторські свідоцтва, монографії, підручники, навчальні посібники, довідкові видання, статті в продовжуваних та періодичних виданнях, матеріалах конференцій тощо.

Шифр зберігання НБУВ: Ва849772

Шифр зберігання ВНБІ: д П32

19. Ярослав Поліщук: науковець, краєзнавець, педагог : до 60-річчя від дня народж. : наук.-допоміж. біобібліогр. покажч. / уклад. Т. В. Матушевська ; наук. ред. О. Л. Промська ; Рівнен. обл. універс. наук. б-ка. – Рівне : Волин. обереги, 2020. – 111 с. – (Славетні замляки).

Ярослав Олексійович Поліщук – відомий український літературознавець, культуролог, краєзнавець, педагог, перекладач, доктор філологічних наук, професор. Творчий доробок науковця складає близько 500 наукових та науково-популярних праць. Він підготував та видав дванадцять фундаментальних наукових книг, здебільшого це роботи інноваційного характеру. Ярослав Олексійович є автором численних публіцистичних, гумористичних творів, есеїв, поезій, краєзнавчих розвідок.

До видання включені бібліографічні описи книг, брошур, статей із збірників, періодичних видань українською, польською, англійською та словацькою мовами за період з 1973 по серпень 2020 рр. У покажчику подано наукові, науково-популярні праці вченого, публіцистичні статті, художні твори, переклади, матеріали, що відображають його наукову, педагогічну та громадську діяльність.

Шифр зберігання НБУВ: Ва848322

Шифр зберігання ВНБІ: д П50

20. Анатолій Петрович Ранський : біобібліогр. покажч. до 70-річчя від дня народж. / уклад. О. М. Немчук ; Вінниц. нац. техн. ун-т, Наук.-техн. б-ка ВНТУ. – Вінниця : ВНТУ, 2020. – 87 с. : фот. – (Вчені нашого університету).

У покажчику представлено відомості про Анатолія Петровича Ранського, українського науковця, доктора хімічних наук, професора, завідувача кафедри хімії та хімічної технології Вінницького національного технічного університету, лауреата Міжнародного фонду Дж. Сороса, дійсного члена Нью-Йоркської академії наук.

Представлені у виданні матеріали висвітлюють багаторічну науково-педагогічну, винахідницьку та громадську діяльність вченого, науковий доробок якого становить понад 450 опублікованих наукових робіт, з яких: монографії, навчальні посібники, статті у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, авторські свідоцтва СРСР та патенти України тощо.

Науково-методичний доробок професора А. Ранського подано за такими розділами : «Монографії», «Підручники та навчальні посібники», «Навчально-методичні видання», «Статті у наукових збірниках та журналах», «Матеріали науково-технічних конференцій, тези доповідей», «Депоновані рукописи», «Авторські свідоцтва на винаходи та патенти», «Дисертації».

Довідково-пошуковий апарат видання містить іменний покажчик співавторів.

Шифр зберігання НБУВ: Ва841631

Шифр зберігання ВНБІ: д Р22

21. Рейн Георгій Єрмолайович. Лікар-реформатор : біобібліогр. покажч. / уклад.: Н. І. Мамедова, Л. Є. Корнілова, І. М. Сорока [та ін.] ; наук. ред. Т. А. Остапенко ; Нац. наук. мед. б-ка України. – Київ : Коляда О. П. [вид.], 2020. – 160 с. : фот. – (Товариство київських лікарів в особах / Нац. наук. мед. б-ка України). – Текст укр., рос. – Бібліогр.: с. 144–152.

Георгій Єрмолайович Рейн – видатний акушер-гінеколог, засновник Київської школи акушерів-гінекологів, професор кафедри акушерства і жіночих хвороб Університету Св. Володимира, реформатор системи охорони здоров'я.

Покажчик містить науковий доробок професора, що налічує 150 наукових праць, біографічні дані та матеріали про нього.

Наукові праці розташовані в хронологічному порядку й охоплюють період з 1876 по 1935 рр. На початку кожного року подано окремі видання автора (монографії, навчальні посібники). Представлено статті з наукових збірників, періодичних видань, доповіді, повідомлення про хворих на засіданнях медичних товариств. Видання містить скановані копії деяких робіт Г. Рейна та статей про нього. Допоміжний апарат містить алфавітний покажчик назв праць.

Шифр зберігання НБУВ: Вс67593

Шифр зберігання ВНБІ: д Р35

22. Стекленьов Євген Петрович – видатний учений у галузі віддаленої гібридизації тварин (1930–2019) : матеріали до бібліографії 1957–2017 / Н. І. Ясинецька ; відп. ред. Н. І. Ясинецька ; Нац. акад. аграр.

наук України, Біосфер. заповідник «Асканія-Нова». – Дніпро : Асканія-Нова, 2020. – 52 с. : фот.

Бібліографія присвячена 90-річчю від дня народження Євгена Петровича Стекленьова, відомого дослідника у галузі відділеної гібридизації і фізіології тварин. У виданні простежується шлях становлення основних напрямів наукових досліджень Євгена Петровича, який понад 50 років присвятив розробці наукових основ віддаленої гібридизації диких та сільськогосподарських тварин. У його наукових працях узагальнені результати вивчення бар'єрів міжвидової гібридизації, здійснено дослідження фізіології відтворення, морфології та генетики.

Видання містить вступну статтю кандидата біологічних наук Н. Ясинецької «Життєвий та творчий шлях Є. П. Стекленьова». Далі представлено перелік наукових праць ученого.

Видання зацікавить широке коло читачів та тих, кого приваблює історія біологічних наук.

Шифр зберігання НБУВ: Ва844164

Шифр зберігання ВНБІ: д С79

23. Василь Якович Тацій : до 80-річчя від дня народж. та 55-річчя наук.-пед. і громад. діяльності / упоряд.: О. В. Петришин, В. С. Батиргарєєва, В. І. Борисов ; НАН України, Нац. акад. прав. наук України. – Харків : Право, 2020. – 160, [2] с. – (Біографія і бібліографія вчених-правознавців).

У виданні висвітлюються основні етапи життя, наукової, педагогічної та громадської діяльності відомого правознавця, провідного вченого в галузі кримінального права, теорії держави і права, конституційного права, доктора юридичних наук, професора, академіка НАН України і Національної академії правових наук України, ректора Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, почесного президента Національної академії правових наук України Василя Яковича Тація.

У центрі уваги вченого – широке коло наукових проблем у галузі правознавства. Він – автор понад 800 наукових праць, у тому числі близько 60 монографій, навчальних посібників, що стали вагомим внеском у розвиток юридичної науки.

Шифр зберігання НБУВ: Ва841441

Шифр зберігання ВНБІ: д Т24

24. Дмитро Федака : до 80-річчя від дня народж. : бібліогр. покажч. / уклад.: М. Б. Бадида, С. Д. Федака ; ред. Н. М. Бондаренко ; Департамент культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка Закарпат. облради. – Ужгород : Тітрапі, 2020. – 219 с. : фот. – (Культура краю в особах).

Бібліографічний покажчик присвячено педагогу, літературознавцю, журналісту, видавцю, відомому книжковому редактору та упоряднику Дмитру Михайловичу Федаку.

Розпочинається покажчик із біографії «Подвижник книги», яку написав відомий історик, письменник та публіцист С. Федака. Видання вміщує фотоматеріали з архіву Д. Федаки, обкладинки його авторських книг та кількох упорядкованих ним книг.

Окрім цього, і до покажчика додано спогади М. Нейметі, І. Ребрика та І. Яцканина про відомого редактора, дарчі написи на книжках із бібліотеки Д. Федаки, біографічну розвідку «Про Федак у Кальнику», плани-проспекти книжкової серії «Народна бібліотека» та «Письменство Закарпаття», а також деякі витяги з листування з П. Частом, І Сеньком, Д. Кременем, І. Яцканином.

Видання розраховане на широке коло читачів, передусім – бібліотечних працівників, журналістів, дослідників історії, літератури краю та шанувальників видавничої справи.

Шифр зберігання НБУВ: Ва845160

Шифр зберігання ВНБІ: д Ф32

25. Савицький В. Л. Наукова стежина професора Хижняка: сторінки біографії та наукової діяльності / В. Л. Савицький ; літ. запис Миколи Закревського. – Київ : Людмила, 2021. – 436 с. : іл., фот. – Текст укр., рос. – Бібліогр.: с. 220–299.

Видання представляє одну з найбільш фундаментальних наукових шкіл з гігієни та організації охорони здоров'я сучасної України. Її формування закономірний результат плідної наукової і практичної діяльності видатного вченого-гігієніста, організатора санітарно-епідеміологічної служби України, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України у галузі науки і техніки, дійсного члена Нью-Йоркської академії, професора кафедри військово-профілактичної медицини Української військово-медичної академії Міністерства оборони України Миколи Івановича Хижняка.

Перші розділи книги висвітлюють сторінки біографії вченого, роботу в науково-дослідних інститутах союзного та республіканського підпорядкування. Далі подається перелік монографій, підручників, посібників, санітарних правил, методичних рекомендацій розроблених за участю професора М. Хижняка, які відображають широту наукових інтересів автора та демонструють самостійність і цінність предметно-методологічної основи його наукової школи.

У наступних розділах книги представлений перелік дисертаційних робіт учнів та послідовників М. Хижняка, публікується бібліографія його наукових праць.

Шифр зберігання НБУВ: Ва847714

Шифр зберігання ВНБІ: д Х43

26. Леонід Черноватий : біобібліогр. покажч. / уклад. О. М. Білоус ; наук. ред. І. Задорожна ; Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Вінниця : Нова Книга, 2021. – 295 с. : іл. – (Почесні

професори Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка).

Леонід Миколайович Черноватий – академік Академії наук Вищої школи України, професор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, почесний професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка, президент Всеукраїнської спілки викладачів перекладу, член Європейського лінгвістичного товариства.

Посібник містить інформацію про науково-методичний доробок Леоніда Миколайовича, подає дані про життєвий і творчий шлях науковця, його дослідження з методики навчання іноземних мов, психології навчання перекладу, лінгвістики та перекладознавства, граматики англійської мови. Зібрані матеріали відображають наукову діяльність Л. Черноватого як дослідника, педагога, організатора та громадського діяча.

Шифр зберігання НБУВ: Ва847202

Шифр зберігання ВНБІ: д Ч49

27. Шишка Олександр Володимирович : біобібліогр. покажч. / уклад. О. Б. Ніколюк ; Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. – Львів, 2020. – 66 с. – (Біобібліографія вчених Львівської політехніки ; вип. 64).

Олександр Володимирович Шишка – відомий львівський краєзнавець, дослідник історіографії Львова. Олександр Володимирович автор книг: «Ти славен, Львове», «Слідами листопадових боїв», двотомника «Наше місто Львів», статей до «Енциклопедії Львова». Був членом авторського колективу і редактором матеріалів, що стосуються Львівської політехніки в «Енциклопедії сучасної України».

У представленому бібліографічному покажчику відображено основні етапи життя, наукову, педагогічну, науково-організаційну діяльність О. Шишки. Видання містить інформацію про науковий доробок ученого, має довідково-інформаційне призначення.

Шифр зберігання НБУВ: Ва843882

Шифр зберігання ВНБІ: д Ш65